

АҢДАТПА

тақырып бойынша диссертациялық жұмыс:

Қазақстанның қазіргі архитектурасында қалыптасудың тарихи-мәдени прототиптері

8D07302 – Сәулет және қала құрылысы білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (phD) дәрежесін алу үшін ұсынылған

АЙДАР ЕРАСЫЛ АЙДАРҰЛЫ

Әртүрлі тарихи-мәдени прототиптерді интерпретациялау сәулет өнерінің қалыптасуының көптеген бағыттарының ішінде ерекше орын алады. Таныс формаларды жаңғыртуға негізделген бұл әмбебап тәсіл белгілі бір дәрежеде мәдени процестің дүниетанымдық маңызды сабақтастығын сақтауға мүмкіндік береді. Бастапқыда сәулет өнерінің утилитарлық құрамдас бөлігі табиғи түрде жасалған немесе адамдар арнайы ұйымдастырған, қолайсыз атмосфералық құбылыстардан қорғалған және адамдар мен азық-түлік қорларын жануарлардан пассивті қорғауды және басқа тайпалардың немесе шетелдіктердің рұқсатсыз кіруін қамтамасыз ететін кеңістік ретінде мәдени коммуникация функциясымен бірден дерлік толықтырылды. Коммуникациялық құрамдас бөлік сәл кейінірек пайда болған мақсатты түрде таңдалған табиғи нысандарда немесе арнайы бөлінген және тиісті түрде адамдармен жабдықталған діни қажеттіліктерді жеке, топтық немесе жаппай жүзеге асыратын орындарда басым болды.

Адамдардың антропометриялық параметрлері мен психологиялық ерекшеліктеріндегі мыңдаған жылдарға созылған өзгерістердің салыстырмалы түрде елеусіз болуына байланысты, типологиялық тұрғыдан дамып келе жатқан әртүрлі құрылымдардың іс жүзінде бүкіл жиынтығы қарабайыр тұрғын үйлер мен киелі орындарға еліктеу немесе қайта түсіндіру болып табылады, ал көркемдік мотивтер бірте-бірте қайта ойластырылған, толықтырылған және өзгертілген мифологиялық биологиялық формалар, табиғат құбылыстары, тұрақты пайдалану объектілері және рәсімдер. Сонымен қатар, тұрғылықты жері өзгерген кезде қоныс аударушылар бастапқыда өздеріне таныс мәдени нысандарды басқа аймақтық жағдайларға бейімдеуге ұмтылып, жергілікті тектік нысандармен өзара әрекеттестікте өзіндік ерекшелігін тудырды. мәдениетаралық құбылыс. Бұл келімсектердің жергілікті форманы және жергілікті тұрғындар енгізген форманы бастапқы ниетіне сәйкес оқып, түсінуіне қиындық туғызды. Нәтижесінде әр түрлі түсіндірулер пайда болды, кейде негізгі ақпараттан алшақ немесе мүлдем қарама-қайшы. Диалектикалық тұрғыдан өзара әрекеттесетін архитектуралық-көркемдік форманың бар немесе өзіндік интерпретациясын қабылдауға деген ұмтылыстың ерекшеліктеріне байланысты нақты аймақтық-уақыттық мәдени құбылыс туындайды.

Бастапқы кезеңде оның пайдалану-коммуникациялық функциясын және ғасырлар бойғы даму үдерісіндегі өндірістік материалдарды құру түріндегі табиғи, танылатын көрініс біртіндеп жан-жақты дамыған сайын бұлыңғырлана

бастады материал- конструкциялық шешімдерді, құрылыстар санын және олардың функцияларының әртүрлілігін арттыруды. Нәтижесінде ғимараттың пайдаланылу сипатын нақтылайтын қасбеттердің басында иконикалық, кейіннен мәтіндік толықтырулардың пайда болуы болды. Кейде ғимараттың өзіне белгілі бір дәрежеде оның мақсатын немесе тиісті мәдени-дүниетанымдық құбылысқа қатыстылығын көрсететін ерекшелікке сәйкес белгінің пішіні берілетін. Кейбір жағдайларда сәулет өнерін қоса алғанда, белгілі бір белгілі, әдетте қираған ежелгі Египет, ежелгі Месопотамия, ежелгі грек, ежелгі үнді, ежелгі Рим, Шығыс Азия, араб немесе Орталық Америка прототипінің пішіні ойын-сауық мақсатында шығарылды. Еуропадан бүкіл әлемге тарала бастаған "каприза" немесе "каприза" архитектурасын қалыптастырады. фолли».

Қазіргі заманғы сәулет теориясында функцияның бұл символдық нақтылануы "бағдарламалық жасақтама архитектурасы" деп аталды, ал имитациялық формацияның ғаламдық процесі "миметикалық архитектура" ретінде анықталды. Тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясын дамытудың дәл осы "мағыналық-бағдарлы" кезеңі осы процестің барған сайын басым бөлігіне айналуға келеді. Дегенмен, бұл жерде қабылдаушының мәдени көзқарамының кеңдігі мен ерекшеліктеріне байланысты сәулет-көркемдік форманың бастапқыда қалыптасқан мағынасына сәйкес оқылу мәселесі тағы да өзекті болып отыр. Мәдениеттің кең тараған жаһандануына қарамастан, автордың көзқарамына сәйкес келетін бірқатар архитектуралық және көркемдік формаларды қабылдау пайдаланушыны алдын ала хабардар етуді талап етеді. Сонымен қатар, тиісті ақпаратқа ие бола отырып, пайдаланушы оларды өзінің мәдени және дүниетанымдық қалауларымен байланыстырады, бұл жеке немесе топтық бейнелі интерпретациялардың көптігін тудырады, автордың ниетіне жиі қайшы келетін әртүрлі атауларды қалыптастырады.

Тұтынушылардың мұндай формацияға деген қызығушылығының артуы өткен ғасырдың ортасында, автокөлік құралдарының қарқынды дамуы автомобиль жолдарындағы жүргізушілер мен жолаушыларға жол бойындағы белгілі бір объектінің әдеттегі гастрономиялық қызметі туралы жедел ақпарат беруді қажет еткен кезде пайда болды. "Жол бойындағы поп-архитектура" термині қалыптасты. Жол бойындағы нысандармен қатар, кейбір қалаішілік ғимараттар да белсенді функционалды ақпараттандыратын, ойын-сауық және тартымды көрініске ие бола бастады. Тақырыпта өзіндік интерпретацияланған культтік және мифологиялық сюжеттер, биологиялық формалар, тұрмыстық заттар, гастрономиялық ләззаттар мен құралдар маңызды орын алды қозғалыс. Бұл тәсілдің ерекше бөлігі әлемдік мәдени мұраны бейнелейтін жеке ғимараттар мен қалалық ортаның тұтас бөліктерін имитациялау болды. Бұл ең көп таралған және сауда және ойын-сауық кешендерінде дамуын жалғастыруда.

Құбылыстың қызықты бөлігі өсімдіктердің, жануарлардың немесе табиғат құбылыстарының пішінін қабылдауды білдіретін объектілерді жаппай

тұрғызу болды. Бұл табиғат күштері мен арғы аталар туралы мифологиялық түсініктерге оралады. Ал егер бұрын бұл ғибадат негізінен монументалды және сәндік өнер саласында жүзеге асса, техникалық және технологиялық дамудың заманауи деңгейі салттық түрде пайдаланылатын ғимараттарды тиісті, тез танылатын нысандарда салуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ақпараттық-ойын-сауық табиғатты қорғау құрамдас бөлігі осы салада барған сайын кең таралуда.

Ұсынылған зерттеулерді қарастыру шеңберінен тыс, қызмет көрсетуші персонал мен келушілерді объектінің жоғарғы бөліктеріне эксплуатациялық-техникалық немесе рекреациялық көтеруге арналған баспалдақтар мен лифттерді орнату үшін ғана пайдаланылатын ішкі кеңістігі бар мүсіндер бар.

Қазақстандық сәулет өнері мыңдаған жылдарға созылған әлемдік сәулет үдерісінің өзіндік құрамдас бөлігі бола отырып, осы тәсілдің бірқатар қызықты мысалдарын көрсетеді. Қалыптастырудың осы тәсілін көрсететін ғимараттар санының көбеюі жүргізілген зерттеудің өзектілігін анықтайтын осы құбылысты зерттеу қажеттілігін анықтайды.

ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ әлемдік сәулет үдерісі контекстінде тарихи-мәдени прототиптерді интерпретациялау ерекшеліктерін зерттеу болып табылады.

ЗЕРТТЕУ НЫСАНЫ тарихи-мәдени прототиптердің интерпретациясы арнайы оқылатын сыртқы түріндегі жеке ғимараттар мен құрылыстар болып табылады.

ЗЕРТТЕУ ПӘНІ архитектуралық интерпретацияланған тарихи-мәдени прототиптердің тақырыптық сорттары болып табылады.

ЗЕРТТЕУДІҢ МІНДЕТТЕРІ зерттеудің мақсатын, объектісін және пәнін көрсету болып табылады:

- тарихи-мәдени прототиптерді архитектуралық интерпретациялаудың типтік мысалдары болып табылатын объектілер жиынтығын анықтау;
- тарихи-мәдени прототиптерді архитектуралық интерпретациялаудың типтік мысалдары болып табылатын объектілер жиынтығын тақырып бойынша құрылымдау;
- сәйкес тақырыптағы объектілердің пайда болу ретін хронологиялық түрде құру;
- тарихи-мәдени прототиптерді архитектуралық интерпретациялаудың әртүрлі тақырыптарының сандық сипаттамаларын анықтау;
- тарихи-мәдени прототиптерді архитектуралық интерпретациялаудың әртүрлі тақырыптарын таратудың тарихи аспектілерін анықтау;
- тарихи-мәдени прототиптерді архитектуралық интерпретациялаудың әр түрлі тақырыптарын одан әрі дамытудың әлеуетіне баса назар аудару.

ЗЕРТТЕУДІҢ ШЕКАРАЛАРЫ қойылған міндеттермен анықталады:

- кейс-стади бойынша зерттеу ғимараттардың қасбеттерін сәулеттік-көркемдік шешуге бағытталған;

- типологиялық тұрғыдан зерттеуге шектеу қойылмайды, өйткені тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясының ерекшеліктеріне ие ғимараттардың барлық жиынтығы қарастырылады;

- хронологиялық тұрғыдан зерттеумен шектелмейді, өйткені тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясы сәулет-көркемдік формацияның ең көне тәсілдерінің бірі болып табылады, дегенмен сақталған мысалдардың ең көп саны 19-21 ғасырларға жатады. .;

- географиялық тұрғыдан зерттеумен шектелмейді, өйткені тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясының мысалдары көптеген аймақтарда кездеседі.

ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ мысалдардың жиынтығын олардың ерекшеліктерін әрі қарай қарастыра отырып анықтаудың дәйекті процесі арқылы анықталады. Бұл тұрғыда интегралды, дифференциалды және иконикалық тәсілдер қолданылды.

ЗЕРТТЕУ БАЗАСЫ тарихи-мәдени прототиптерді архитектуралық тұрғыдан түсіндіретін объектілердің 429 мысалынан (63 қазақстандық) және 148 әдеби дереккөзден алынған материалдардан тұрады. Көрнекі қатарда ғимараттардың 1228 бейнесі және олардың тарихи-мәдени прототиптері әртүрлі дереккөздерден алынған. Жобалардың авторлары, жобалық фирмалар, объектілердің салынған жылдары жинақталған материалдарды авторлық талдау негізінде көрсетіледі. Зерттеуде сипатталған ғимараттардың бір бөлігі қазірдің өзінде толығымен немесе ішінара өзгертілген түрімен бұзылған немесе қайта жаңартылған.

ЖҰМЫСТЫҢ РЕТТІЛІГІ МЕН ӘДІСТЕРІ зерттеу әдістерімен анықталады: сәулет теориясы бойынша зерттеулер жиынтығынан тақырыптық жағынан жақын әдеби дереккөздерді анықтау; әдеби дереккөздерді зерттеу ерекшеліктеріне сәйкес құрылымдау; тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясын бейнелейтін объектілер жиынтығын анықтау; тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясын тақырыптық негізде бейнелейтін объектілерді құрылымдау; тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясын бейнелейтін тақырыптық жағынан әр түрлі объектілерді хронологиялық құрылымдау; әр түрлі тақырыптық топтардағы тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясының ерекшеліктерін анықтау; тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясының жалпы ерекшеліктерін анықтау тарихи тарихты архитектуралық тұрғыдан түсіндіруде-мәдени прототиптер; жүргізілген зерттеу нәтижелерін синтездеу.

Мәселенің **ЗЕРТТЕЛУ ДӘРЕЖЕСІ** әртүрлі авторлардың көптеген зерттеулерімен сипатталады. Сонымен, зерттеудің теориялық негізі архитектуралық формацияның жалпы мәселелері бойынша тиісті еңбектерден тұрады (Әбдірәсілова Г., Абилов А., Абрамян Е., Азизян И., Агафонов С., Айдарова Г., Араухо И., Арнхайм Р., Ахмедова А., Грубе Г., Кучмар , Иконников А., Забельшанский Қ., Минервин Қ., Мәуленова Қ., Раппапорт А., Сомов Г., Байтенов Е., Баллер Е., Балыкбаев Б., Беткевич О., Боков А.,

Быстрова Т., Вольфлин, Глазычев В., Глаудинов Б., Глаудинова М., Самойлов К., Сейдалин М., Қарпықов А., Дженкс Б., Добрицына И., Ефимов А., Әнші Е., Ибраев Б., Қапанов А., Баймағамбетов С., Каплун А., Кириллова Л., Курокава К., Құспанғалиев Б., Лебедева Г., Малиновская Е., Мардер А., Матза И., Морозов И., Некрасов А., Никитин В., Нұрқышева Б., Тау күлі А., Дворяк К., Фрамpton К., Хан-Магомедов С. және т.б.).

Сәулет тілінің қалыптасу ерекшеліктерін зерттеулер көрсетеді Авенданьо-Тривиньо Ф., Бонта Д., Воронина В., Гуляницкий Н., Дженкс Ч., Заварихина С., Иконникова А., Косинский А., Лежавы И., Лернер Г., Лимонада М., Липова А., Лиханскийдің Ю., Логвиненко А., Никитина В., Павлова Н., Раппапорта А., Розина В., Сомова Г., Штраутманиса И., Ревзина Г., Рудакова А., Сэбитова А., ОАО А., Воробьева Е., Флиера А., Фрейзер Д., Хайдеггер М., Джейкобсон П. және т.б. Қалыптастырудың маңызды аспектісі өнердің синтезі болып табылады (Матвеева А., Мошков В., Мурина Е., Швидковский О. және т.б.).

Іс жүзінде семантика мен метафоралық қабылдау мәселесін зерттеушілер нақтылаған Акинер Ы., Ютмен Ы., Акинео М., Акинер Н., Аймермахер К., Алексеев К., Антонов В., Бал М., Бодриллард Б., Брусон Н., Бауэр В., Бейли Г., Бродбент Қ., Бидерманн Г., Белый А., Дерябо Б., Думоц И., Джалали А., Головин С., Бурцев А., Волегова А., Добрицына И., Доманский Ю., Бие Б., Жанс Л., Лосев А., Маркузон Ш., Мартосенджой Т., Пучков М., Раевский А., Ранинский Ю., Станишев Г., Сурина М., Степанов А., Иванова Г., Нечаев Н., Пеллегрини П., Табышалиева Д., Топоров В., Уваров Л., Успенский Б., Фадеева И., Федоров В., Чандлер Д., Флоренский, П., Фоли, Д., Хан-Магомедов, С., Шейнина, Е., Эко, У., Юнг, К., Джафе, А. және т.б. (2009).

Тарихи-мәдени прототиптерді интерпретациялау мәселесі әр түрлі позициялардан үнемі зерттеліп отырады. 1939 жылы шығарма пайда болды В.Ф.Маркузона Сәулет өнеріндегі тілдің дамуына назар аударатын "сәулет өнеріндегі метафора мен теңеу". Модернизмнің әртүрлі формаларының дамуы мәселеге назар аударуды біршама азайтты. Алайда модернизм дағдарысының белгілері мәселені өзектендірді. 1968 жылы мақала түрінде, ал 1972 жылы "Лас-Вегастағы сабақтар" кітабы түрінде Р.Вентури, Д.Скот-Баун және С.Айзенүрмен "архитектуралық форманың ұмытылған символикасы" мәселесіне баса назар аударылады. Постмодерндік формацияны қабылдау негізінде теорияның дамуын көрсетеді жұмыс Б.Дженкс 1977 жылы жарық көрген "Постмодернизм сәулетінің тілі". Дж.П.Бонта 1979 жылғы зерттеуде көзқарасты "Сәулет және оның интерпретациялары" деңгейіне дейін кеңейтеді. 1982 жылы. Ғ.Д.Станишев "ғимараттың көркемдік бейнесіндегі архитектуралық дәйексөз" зерттеуінде ерекше көзқарасты көрсетеді. Мәселенің жаһандық географиялық және тарихи тұрғыдан терең қамтылуын көрсетеді А.В.Иконников "Сәулет өнеріндегі функция, форма, образ" атты еңбегінде 1986 ж. Содан кейін зерттеу шығады И.Г.Жатып "Архитектурадағы форманың қызметі мен құрылымы". 1991 жылы әртүрлі позициялардың қызықты нақтылауларын көрсетеді. Ф.Э.Авенданьо-Тривиньо "сәулет тілінің

калыптасуындағы сәулет элементтерінің рөлі" еңбегінде. Мәселенің маңызды аспектісі талдауды жарықтандырады Ю.И.Лиханскийдің "Бейнелі игерудің жолдары техномира XX ғасыр сәулетінде", 1992 жылы жарық көрген Алматы ерекшелігі 1993 жылы баса назар аударды. Б.Т.Балықбаев "80-ші жылдардағы Алматы сәулет өнеріндегі функционалдық және көркемдік принциптердің өзара байланысы" еңбегінде. Жалпы мәдениеттанулық көзқарас тұрғысынан мәселені жарықтандырады Е.Қасиер 1995 жылғы "Символдық формалар философиясы" еңбегінде. Өнертанушылық мәселеге көзқарас береді Б. "Рәміздер мәселесі және реалистік өнер" атты еңбегінде 1995 ж. Өзекті архитектуралық тәжірибе мысалдарын қолдана отырып А.Г.Бурцев 2001 жылғы еңбегінде "Архитектуралық формалар тілінің семиотикалық моделін" талдайды 2003 жылы жеке пішіндерден жалпы кеңістікке ауыса отырып, талдау жүргізеді М.В.Пучков "архитектуралық кеңістікті қалыптастырудың семиотикалық принциптерін" қарастыру. Сол кезде жұмыс пайда болады А.И.Рудакова "Сәулеттік бейнелеудің бастаулары".

Алайда, имитациялық формацияның жалпы мәселелерін зерттеудің жоғары деңгейіне қарамастан, осы тәсілдің мысалдарының жиынтығы әлі күнге дейін ғылыми ЖАҢАЛЫҒЫ төмендегідей тәуелсіз зерттеу тақырыбы болған жоқ:

- алғаш рет тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясының мысалдары жиынтықта қарастырылды;

- алғаш рет тарихи-мәдени прототиптерді архитектуралық интерпретациялау мысалдарының жиынтығы мағыналық құрамдас (дүниетанымдық, сәулеттік, пәндік, табиғи, биологиялық) бойынша құрылымдалған.;

- алғаш рет тарихи-мәдени прототиптерді архитектуралық интерпретациялау процесінің құрамдас бөліктерінің әрқайсысында басым тақырыптар анықталды;

- алғаш рет тарихи дәйектілікпен тарихи-мәдени прототиптердің ерекшеліктері бақыланды;

- алғаш рет тарихи-мәдени прототиптерді интерпретациялаудың тақырыптық әртүрлі әдістерінің сандық құрамдас бөліктері анықталды;

- қазақстандық сәулет өнерінен еліктеушілік тәсілдің үлгілері алғаш рет осы аспектіде нақтыланып, әлемдік сәулет үдерісі контекстінде қарастырылды.

Жүргізілген зерттеудің ПРАКТИКАЛЫҚ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ келесілермен анықталады:

- зерттеу барысында автор теориялық ережелерді әзірледі, олардың жиынтығы тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясының ерекшеліктерін анықтаудың мәдени маңызды мәселесін шешеді;

- бұрын тарихи-мәдени прототиптерді архитектуралық интерпретациялау мысалдары ретінде қарастырылмаған объектілер ғылыми қолданысқа енгізіледі;

- сәулет өнерін одан әрі дамыту үдерісінде тарихи-мәдени прототиптерді жүзеге асыру тұрғысынан архитектуралық интерпретациялау процесінің ерекшеліктерін одан әрі зерделеу қажеттілігіне баса назар аударылады;

- тарихи-мәдени прототиптерді архитектуралық интерпретациялау аспектісінде Қазақстанның сәулет өнерінің дамуын зерттеу дәрежесі тереңдетілді.

Бұл алынған нәтижелерді одан әрі теориялық зерттеулерде, бакалавр, магистр, философия докторы деңгейлерінде сәулет және дизайн бейіні бойынша мамандарды даярлау және тарихи-мәдени мұраны насихаттау бойынша оқу-әдістемелік жұмыстарда пайдалану мүмкіндігін анықтайды. қалың бұқара арасында, сондай-ақ әртүрлі мақсаттағы объектілерді жобалау және салу саласындағы практикалық жұмыстарда.

ҚОРҒАУҒА ҰСЫНЫЛАТЫН НЕГІЗГІ ЕРЕЖЕЛЕР материалдарды жинау мен талдауға және **СӘУЛЕТ ӨНЕРІНІҢ ӘЛЕМДІК ДАМУ ҮДЕРІСІ КОНТЕКСТІНДЕ ТАРИХИ-МӘДЕНИ ПРОТОТИПТЕРДІҢ АРХИТЕКТУРАЛЫҚ ИНТЕРПРЕТАЦИЯСЫНЫҢ ӨЗІНДІК ЕРЕКШЕЛІГІН, ДАМУЫН ЖӘНЕ ЖЕТІЛДІРУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫН** анықтайтын жаңа ғылыми ережелерді синтездеуге негізделген. **СӘУЛЕТ:**

- тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясы ежелгі дәуірден сәулет өнерінің дамуының табиғи ерекшелігі болып табылады;

- тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясының ерекшеліктері тарихи нақты әлеуметтік-экономикалық формацияның қалыптасқан дүниетанымдық ерекшеліктерінің және құрылыс саласындағы өндіргіш күштердің даму деңгейінің, сондай-ақ аймақтық ерекшеліктердің тікелей нәтижесі болып табылады. .;

- эволюция процесінде тарихи-мәдени прототиптерді архитектуралық интерпретациялау процесі тақырыптардың ұдайы кеңеюімен сипатталады;

- эволюция процесінде жалпы тарихи-мәдени прототиптерді архитектуралық интерпретациялау мысалдарының санының дүниетанымдық тақырыптар мен жалпы мәдени маңызы бар прототиптердің басым болуынан тұрмыстық ерекшеліктерге және таза коммерциялық басымдықтарға баса назар аударуға сандық ауысуы тіркелді.;

- тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясы Қазақстан сәулет өнерінің одан әрі дамуы мен жетілдірілуінің болашағы зор маңызды бөлігі болып табылады.

ДИССЕРТАЦИЯНЫҢ КӨЛЕМІ МЕН ҚҰРЫЛЫМЫ. Диссертация бір томнан тұрады, көлемі 289 бет (205 – Негізгі мәтін, 9 – Пайдаланылған әдебиеттер тізімі, 75 – Қосымша) А4 форматында. Бұл томға әрбір құрылымдық элементтің негізгі мазмұнын көрсететін иллюстрациялары (152 сурет) бар сынақ кіреді. Құрылымдық жағынан мәтін Кіріспеден, әрқайсысы бойынша қорытындылары бар үш бөлімнен, Қорытындыдан, Пайдаланылған әдебиеттер тізімінен (148 тақырып) және иллюстрация дереккөздері бар қосымшадан (1228 тақырып) тұрады.

НЕГІЗГІ МАЗМҰНЫ

"СӘУЛЕТ ӨНЕРІНДЕГІ АЛЫПСАТАРЛЫҚ ПРОТОТИПТЕРДІ ИНТЕРПРЕТАЦИЯЛАУ" бірінші бөлімінде дәйекті түрде қарастырылады: Сәулет өнеріндегі дүниетанымдық прототиптерді интерпретациялау; Сәулет өнеріндегі табиғат құбылыстарының прототиптерін интерпретациялау; Сәулет өнеріндегі алыпсатарлық прототиптерді интерпретациялау ерекшеліктері. 86 мысалды талдау нәтижелері бойынша келесі қорытындылар жасалды. Алыпсатарлық тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясы дүниетанымдық прототиптер мен табиғат құбылыстарының тақырыптарымен байланысты. Алыпсатарлық тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясы он төрт мотивпен ұсынылған. Біздің эрамызға дейінгі 2650 жылдан бастап дүниетанымдық прототиптердің тақырыптары 2021 елу алты мысалды көрсетеді (**Қазақстанның сәулет өнерінен жетеуі**) түсіндірудің тоғыз негізгі тақырыбы: рәміздер (б.з.б. 2650 ж. 11 ғимарат - 2016 ж.), мәдени стереотиптер (1926-2016 жж. 9 ғимарат), айдаһарлар (1906-2005 жж. 8 ғимарат), "Ана қаз" (1927-1940 жж. 5 ғимарат), сызықтар (1930-2017 жж. 2 ғимарат), эмблемалар (1930-2017 жж. 1940-2017 жылдары 10 ғимарат.), аңыздар (1972-2016 жылдары 8 ғимарат.), мифтік тасбақалар (1979-1981 жылдары 3 ғимарат.), алтын жұмыртқалар (1983-2021 жылдары 3 ғимарат.). Дүниетанымдық прототиптердің архитектуралық интерпретациясының тарихи-мәдени прототиптері елу төрт объект болды. Дүниетанымдық прототиптердің архитектуралық интерпретациясының ең көп тараған мотиві рәміздер болып табылады. Зерттеу барысында біздің дәуірімізге дейінгі 2650 жылдан бастап он бір мысал анықталды. Дүниетанымдық прототиптердің архитектуралық интерпретациясының ең аз таралған мотивтері сызықтар мен "Ана қаз" болып табылады. Зерттеу барысында 1927 жылдан бастап екі мысал анықталды. Дүниетанымдық прототиптердің архитектуралық интерпретациясының ең көне мотиві рәміздер болып табылады. Бұл мотив біздің дәуірімізге дейінгі 2650 жылдан бастап анықталған.е. Дүниетанымдық прототиптердің архитектуралық интерпретациясының ең жас мотиві - Алтын жұмыртқа. 1906 жылдан 2020 жылға дейінгі табиғат құбылыстары элементтерінің тақырыбы отыз мысалмен көрсетілген (**Қазақстанның сәулет өнерінен жетеуі**) түсіндірудің бес негізгі тақырыбы: жер (1906-2020 жылдары 10 ғимарат), кристалдар (1958-2019 жылдары 5 ғимарат), су (1949-2018 жылдары 8 ғимарат), атмосфера (2003 жылы 5 ғимарат-2014 ж.), өрт (2012-2016 жылдары 2 ғимарат.). Жиырма тоғыз нысан табиғат құбылыстарының архитектуралық интерпретацияларының тарихи-мәдени прототиптері болды. Табиғат құбылыстарының элементтерінен архитектуралық интерпретацияның ең көп тараған мотиві - жер. Зерттеу барысында 1906 жылдан бастап он мысал анықталды. Табиғат құбылыстарының элементтерінің архитектуралық интерпретациясының ең аз тараған мотиві - от. Зерттеу барысында 2012 жылдан бастап екі мысал

анықталды. Табиғат құбылыстарын архитектуралық тұрғыдан түсіндірудің ең көне мотиві - жер. Бұл мотив 1906 жылдан бастап ашылды. Табиғат құбылыстарының элементтерін архитектуралық тұрғыдан түсіндірудің ең жас мотиві - от. Бұл мотив 2012 жылдан бастап анықталды.

Екінші бөлімде "СӘУЛЕТ ӨНЕРІНДЕГІ БИОЛОГИЯЛЫҚ ПРОТОТИПТЕРДІ ИНТЕРПРЕТАЦИЯЛАУ" дәйекті түрде қарастырылады: Сәулет өнеріндегі флора элементтерінен прототиптерді интерпретациялау; Сәулет өнеріндегі фауна элементтерінен прототиптерді интерпретациялау; Сәулет өнеріндегі биологиялық прототиптерді интерпретациялау ерекшеліктері. 131 мысалды талдау нәтижелері бойынша келесі қорытындылар жасалды. Биологиялық тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясы флора мен фауна тақырыбына байланысты. Биологиялық тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясы қырық бес мотивпен ұсынылған. 1761 жылдан 2022 жылға дейінгі Флора элементтерінің тақырыптары алпыс сегіз мысалды көрсетеді (**Қазақстан сәулет өнерінің алтауы**) түсіндірудің жиырма екі негізгі тақырыбы: ананас (1761-2017 жылдары 6 ғимарат), саңырауқұлақтар (1920-1991 жылдары 2 ғимарат), лимон (1920 жылы 1 ғимарат), асқабақ (1925 жылы 1 ғимарат), сәбіз (1926 жылы 1 ғимарат), жүгері (1931 жылы 1 ғимарат), апельсин (1936-2015 жылдары 4 ғимарат), шөптер (1977-2015 жылдары 3 ғимарат), шабдалы (1981 жылы 1 ғимарат), гүлдер (1986-2021 жылдары 9 ғимарат), алма (1987-2022 жылдары 9 ғимарат), құлпынай (1988-2006 жылдары 4 ғимарат), қауын (1990-2015 жылдары 2 ғимарат), қарбыз (2 ғимарат). 1990), қызанақ (1990 жылы 2 ғимарат), ағаштар (2006-2020 жылдары 7 ғимарат), айдаһар-жемістер (2010 жылы 1 ғимарат), дуриандар (2010-2012 жылдары 2 ғимарат), жапырақшалар (2011 жылы 1 ғимарат), мангостандар (2012 жылы 1 ғимарат), мангостандар (2014 жылы 1 ғимарат), физалис (2020 жылы 1 ғимарат), балдырлар (2021 жылы 1 ғимарат). Архитектуралық интерпретациялардың тарихи-мәдени прототиптері бойынша флора элементтерінің ішінен қырық бір объект пайда болды. Флора элементтерінің архитектуралық интерпретациясының ең көп тараған мотивтері гүлдер мен алмалар болып табылады. Зерттеу барысында 1986 жылдан бастап тоғыз мысал анықталды. Флора элементтерінің архитектуралық интерпретациясының ең аз тараған мотивтері лимон, асқабақ, сәбіз, жүгері, шабдалы болып табылады, айдаһар-жемістер, жапырақшалар, мангостандар, манголар, физалис, балдырлар. Зерттеу 1920 жылдардан бастап бір мысал бойынша анықтады. Флора элементтерінің архитектуралық интерпретациясының ең аз тараған мотиві - гүлдер мен алмалар. Зерттеу барысында 1986 жылдан бастап тоғыз мысал анықталды. Флора элементтерін архитектуралық интерпретациялаудың ең көне мотиві болып табылады ананас. Бұл мотив 1761 жылдан бастап ашылды. Флора элементтерін архитектуралық тұрғыдан түсіндірудің ең жас мотиві балдырлар болып табылады. Бұл мотив 2021 жылдан бастап анықталды. 1881 жылдан 2024 жылға дейінгі фауна элементтерінің тақырыптары алпыс үш мысалды

көрсетеді (**Қазақстанның сәулет өнерінің екеуі**) түсіндірудің жиырма үш негізгі тақырыбы: пілдер (1881-2022 жылдары 6 ғимарат), иттер (1924-2003 жылдары 3 ғимарат), бақалар (1929 жылы 1 ғимарат), құстар (1931-2024 жылдары 10 ғимарат), шошқалар (1934 жылы 1 ғимарат), адамдар (1947-2008 жылдары 4 ғимарат), балықтар (1947-2008 жылдары 7 ғимарат 1958-2020), бұқалар (1975-1987 жылдары 2 ғимарат), динозаврлар (1975 жылы 1 ғимарат), монитор кескіндері (1978 жылы 1 ғимарат), шаяндар (1981-2017 жылдары 3 ғимарат), қошқарлар (1985-1994 жылдары 2 ғимарат), киттер (1988-2013 жылдары 6 ғимарат), коалалар (1988 жылы 1 ғимарат), қолтырауындар (1988 жылы 1 ғимарат), моллюскалар (1990-2010 жылдары 3 ғимарат), тасбақалар (2000-2017 жылдары 7 ғимарат), мысықтар (2002 жылы 1 ғимарат), губкалар (2002 жылы 1 ғимарат), бактериялар (2003 жылы 1 ғимарат), ұялар (2 ғимарат 2008-2015 жж.), жәндіктер (2001-2020 жылдары 4 ғимарат). Фауна элементтерінен архитектуралық интерпретациялардың тарихи-мәдени прототиптері елу жеті объект болды. Фауна элементтерінің архитектуралық интерпретациясының ең көп тараған мотивтері құстар болып табылады. Зерттеу барысында 1931 жылдан бастап он мысал анықталды. Фауна элементтерінің архитектуралық интерпретациясының ең аз тараған мотивтері бақалар, шошқалар, динозаврлар, кесірткелер, коалалар, қолтырауындар, мысықтар, губкалар, бактериялар болып табылады. Зерттеу 1929 жылдан бастап бір мысал бойынша анықтады. Жануарлар дүниесінің элементтерін архитектуралық тұрғыдан түсіндірудің ең көне мотиві - пілдер. Бұл мотив 1881 жылдан бастап анықталды. Жануарлар дүниесінің элементтерін архитектуралық тұрғыдан түсіндірудің ең жас мотиві бактериялар болып табылады. Бұл мотив 2003 жылдан бастап анықталды.

Үшінші бөлімде "СӘУЛЕТ ӨНЕРІНДЕГІ ЖАСАНДЫ ПРОТОТИПТЕРДІ ИНТЕРПРЕТАЦИЯЛАУ" дәйекті түрде қарастырылады: Сәулет өнеріндегі архитектуралық прототиптерді интерпретациялау; Сәулет өнеріндегі тақырыптық прототиптерді интерпретациялау; Сәулет өнеріндегі жасанды прототиптерді интерпретациялау ерекшеліктері. 212 мысалды талдау нәтижелері бойынша келесі қорытындылар жасалды. Жасанды тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясы архитектуралық және пәндік тақырыптармен байланысты. Жасанды тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясы жиырма алты мотивпен ұсынылған. Біздің эрамызға дейінгі 320 жылдан 2024 жылға дейінгі сәулет тақырыбы тоқсан алты мысалды көрсетеді (**Қазақстан сәулет өнерінен жиырма бес**) түсіндірудің сегіз негізгі тақырыбы: Египет тақырыбы (б.з.б. 320 ж. 10 ғимарат -2024 ж.), театрлар (б.з.б. 1 ғасырда 6 ғимарат -2014 ж.), қақпалар (5 ғасырда 9 ғимарат -2020 ж.), бірегей ғимараттар (9 ғасырда 34 ғимарат).-2018 ж.), идеалды бекіністер (1855-2006 жж. 7 ғимарат), дәстүрлі жиналмалы Солтүстік Америка вигвамдар (1873-1936 жылдары 2 ғимарат), дәстүрлі жиналмалы Орталық Азия киіз үйлері (1939-2021 жылдары 10 ғимарат), елдер мен қалалардың типтік құрылыстары (1997-2022 жылдары 7 ғимарат). Тарихи-мәдени прототиптермен 96 нысан архитектуралық интерпретациядан өтті.

Архитектуралық прототиптерді архитектуралық интерпретациялаудың ең көп тараған мотиві бірегей ғимараттар мен құрылыстар болып табылады. Зерттеу барысында 9 ғасырдан бастап отыз төрт мысал анықталды. Архитектуралық прототиптерді архитектуралық интерпретациялаудың ең аз таралған мотиві - солтүстік американдық вигвам. Ол 1873 жылдан бастап жиналмалы және стационарлық нұсқаларда екі рет түсіндірілді. Архитектуралық прототиптерді архитектуралық интерпретациялаудың ең көне мотиві Ежелгі Египет тақырыбы болып табылады. Бұл мотив біздің эрамызға дейінгі 320 жылдан бастап анықталған. Сәулет нысандарын архитектуралық интерпретациялаудың ең жас мотиві елдер мен қалалардың типтік дамуы болып табылады. Бұл мотив 1999 жылдан бастап анықталды. 1922 жылдан 2022 жылға дейінгі пәндік тақырыптар жүз он тоғыз мысалды көрсетеді **(Қазақстан сәулет өнерінен он алты)** түсіндірудің он сегіз негізгі тақырыбы: ыдыс-аяқ (1922-2019 жылдары 19 ғимарат), азық-түлік (1922-2018 жылдары 16 ғимарат), көлік (1922-1987 жылдары 7 ғимарат), бөшкелер (1924-2020 жылдары 4 ғимарат), құрылғылар (1925-1991 жылдары 8 ғимарат), бас киімдер (6 ғимарат). 1926-2020 жж.), нысандар (1926-2010 жж. 3 ғимарат), музыкалық аспаптар (1930-2013 жж. 6 ғимарат), кітаптар (1970-2015 жж. 3 ғимарат), кемелер (1972-2016 жж. 13 ғимарат), желкенді қайықтар (1973-2019 жж. 6 ғимарат), жиһаз (4 ғимарат). 1983-2018), маталар (1999-2019 жылдары 5 ғимарат), ыдыстар (1933-2015 жылдары 5 ғимарат), аяқ киім (2004-2017 жылдары 3 ғимарат), ойыншықтар (2009-2020 жылдары 3 ғимарат), картиналар (2011 жылы 1 ғимарат), зергерлік бұйымдар (2001-2022 жылдары 7 ғимарат). . Архитектуралық интерпретацияланған пәндік прототиптердің саны 117 бірлікті құрайды. Пәндік интерпретацияның ең көп тараған мотиві - ыдыс-аяқ. Зерттеу барысында 1922 жылдан бастап 19 мысал анықталды. Суреттер пәндік интерпретацияның ең аз таралған мотиві болып табылады. Зерттеу барысында 2011 жылдың жалғыз мысалы анықталды. Пәндік прототиптердің архитектуралық интерпретациясының ең көне мотивтері ыдыс-аяқ пен азық-түлік болып табылады. Бұл мотивтер 1922 жылдан бастап анықталды. Тақырыптық прототиптердің архитектуралық интерпретациясының ең жас мотиві картиналар болып табылады. Бұл мотив 2011 жылдан бастап анықталды.

Қорытындыда зерттеу нәтижелері жинақталып, тиісті қорытындылар жасалды.

Қоғамдық, топтық немесе жеке тапсырыс беруші үшін маңызы бар тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясы ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейін жалғасып келе жатқан ұзақ тарихқа ие.

Архитектуралық интерпретацияның алғашқы объектілері әртүрлі дүниетанымдық прототиптер болды. Зерттеу нәтижесінде анықталған ең алғашқы прототиптер біздің дәуірімізге дейінгі 2650 жылы Джозердің Саққарадағы пирамидасы бейнесінде түсіндірілген "Аспанға апаратын баспалдақ" болды. 2021 жылға дейін кемінде елу алты нысан (Қазақстанда 7)

пайда болды. Соңғысы әлемдік тәжірибеде анықталған – Түркістандағы "Алтын Самұрық" ұшатын театры мен мұражайы.

Архитектуралық интерпретацияның келесі ең жақсы прототипі әртүрлі ғимараттар мен құрылыстар болды. Бұл прототип Ежелгі Патшалықтың Мысырлық пирамидалары мен Жаңа патшалық храмдары болды. Олар Кушиттер патшалығының қабірлерінің бейнесінде көрініс тапты Шаралар біздің эрамызға дейінгі 320 жылы.е. 2024 жылға дейін кем дегенде тоқсан бес нысан пайда болды (Қазақстанда жиырма бес). Әлемдік тәжірибеде анықталғандардың соңғысы – Алматыдағы "Люкс Холл" банкет залы.

Флораның прототиптері 1761 жылдан бастап архитектуралық тұрғыдан белсенді түрде түсіндіріле бастады – бұл жылыжай "Данморлық ананас" жылы Фалкерке. 2022 жылға дейін кемінде алпыс үш нысан (Қазақстанда 6) пайда болды. Әлемдік тәжірибеде анықталғандардың соңғысы – Аваджидагі "Hallow Kitty Apple House" кешенінің "Алма үйі".

Фаунаның прототиптері 1881 жылдан бастап архитектуралық тұрғыдан белсенді түрде түсіндіріле бастады – бұл "Люси пілінің" үйі Маргейт-қала. 2024 жылға дейін кем дегенде алпыс сегіз нысан пайда болды (Қазақстанда 2). Әлемдік тәжірибеде анықталғандардың соңғысы – курорттағы "Манок ни Кано" қонақ үйі Кампустохан-Таулы.

Табиғат құбылыстары 1906 жылдан бастап архитектуралық тұрғыдан белсенді түрде түсіндіріле бастады – бұл тас карьеріне ұқсайтын "Каса-Мила" / "ла" тұрғын үйі Педрера" Барселонада. 2020 жылға дейін кем дегенде отыз нысан пайда болды (Қазақстанда 7). Әлемдік тәжірибеде анықталғандардың соңғысы – "Галерея" әмбебап дүкені Кванге.

Пәндік прототиптер 1922 жылдан бастап архитектуралық тұрғыдан белсенді түрде түсіндіріле бастады – бұл ұшаққа ұқсайтын асхана "Эйрплэйн Лос-тағы" кафе-Анжелеске. 2020 жылға дейін кем дегенде жүз он тоғыз нысан пайда болды (Қазақстанда 16). Әлемдік тәжірибеде анықталғандардың соңғысы – Қазақстанның Дубайдағы ЭКСПО-2020 көрмесіндегі павильоны.

Қазақстандық сәулет өнері 1389 жылдан 2024 жылға дейін алпыс тақырыптық нысандардың архитектуралық интерпретациясының барлық тақырыптарында ұсынылған.

Жүргізілген зерттеулерге сүйене отырып, архитектуралық интерпретация тарихи-мәдени прототиптердің формаларын жаңғыртудың келесі түрлерін көрсетеді деп қорытынды жасауға болады. Бұл ғимаратта прототиптің пішіні мен түсі жеткілікті түрде дәл шығарылған кездегі ТІКЕЛЕЙ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ. ЖАНАМА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ, мұнда прототиптің пішіндері мен түсі ғимаратта жалпылаудың әртүрлі дәрежелерімен жаңғыртылады. Ғимарат пішіні мен түсі бойынша прототипке жеткілікті түрде ұқсамайтын ассоциативті интерпретация.

Көрсеткіш бойынша, тікелей, жанама және ассоциативті интерпретациялар салыстырмалы түрде кездейсоқ ретпен пайда болады.

Жүргізілген зерттеуді жалғастыру, кеңейту және тереңдету перспективалары бар. Зерттеу барысында тақырыпқа сәйкес ғимараттардың

үлкен көлемін қамтуға мүмкіндік туды. Алайда елеусіз саны объективті және субъективті себептерге байланысты зерттеумен қамтылмаған немесе әлі жеткілікті зерттелмеген. Тарихи-мәдени прототиптердің архитектуралық интерпретациясы сәулет өнерінде үнемі қайталанатын пішіндеу тақырыбы болып табылады, ал тақырып пен интерпретация түрі тұрғысынан жаңа мысалдарды қадағалаудың ғылыми және практикалық маңызы бар.

ДИССЕРТАЦИЯНЫ СЫНАҚТАН ӨТКІЗУ. Жүргізілген зерттеу нәтижелері бойынша автор университетішілік, республикалық және халықаралық конференцияларда бірнеше баяндамалар жасады; зерттеу материалдары автордың ғылыми-педагогикалық және жобалау-іздістіру тәжірибесіне енгізілген; диссертацияның негізгі ережелері рецензияланатын халықаралық және республикалық журналдарда 2 мақалада жарияланған:

1. Civil Engineering and Architecture, «Prospects for Completion of Construction of the Akhmet Yassawi's Mausoleum-Khanaka in Turkestan City», Scopus Architecture - 66% процентиль
2. Heritage and Sustainable Development, Specifics of the long-term study of Khoja Ahmed Yasawi's tomb complex in Turkestan, Scopus Architecture - 76% процентиль

АННОТАЦИЯ

диссертационной работы на тему:

Историко-культурные прототипы формообразования в современной архитектуре Казахстана

представленной на соискание степени доктора философии (PhD) по образовательной программе 8D07302 – Архитектура и градостроительство

АЙДАРА ЕРАСЫЛА АЙДАРУЛЫ

Интерпретация различных историко-культурных прототипов занимает особое место среди множества направлений архитектурного формообразования. Этот универсальный подход, основанный на воспроизведении знакомых форм, позволяет в определённой мере сохранить мировоззренчески важную преемственность культурного процесса. Изначально утилитарная составляющая архитектуры как естественно создавшегося или специально организованного людьми пространства, защищённого от неблагоприятных атмосферных явлений и обеспечивающего пассивную защиту людей и продуктовых запасов от зверей и несанкционированного доступа соплеменников или пришельцев, практически сразу дополнилась функцией культурной коммуникации. Коммуникационная составляющая стала доминирующей в появившихся чуть позднее целенаправленно выбранных природных образованиях или специально отведённых и соответствующим образом обустроенных людьми местах индивидуального, группового или массового отправления религиозных потребностей.

В связи с относительной незначительностью многотысячелетних изменений антропометрических параметров и психологических особенностей людей практически вся совокупность эволюционирующих типологически различных построек является имитацией или реинтерпретацией первобытных жилищ и святилищ, а художественные мотивы воспроизводят постепенно переосмысливаемые, дополняемые и видоизменяемые мифологизированные биологические формы, природные явления, предметы постоянного использования и ритуалы. Причём при изменении места жительства переселенцы первоначально стремились адаптировать привычные им формы культуры в иных региональных условиях, порождая во взаимодействии с местными по происхождению формами своеобразный транскультурный феномен. Это создало проблему адекватного первоначальному замыслу прочтения и понимания местной формы пришельцами и привнесённой формы местными жителями. В результате возникло разнообразие трактовок, иногда далёких или вообще противоречащих базовой информации. В зависимости от специфики диалектически взаимодействующего стремления воспринять существующую или навязать собственную трактовку архитектурно-художественной формы возникает соответствующий конкретно регионально-временной культурный феномен.

Естественное на начальном этапе узнаваемое отражение в форме постройки её эксплуатационно-коммуникационной функции и материалов изготовления в процессе многовекового развития постепенно стало размываться по мере универсализации материало-конструкционных решений, увеличения количества построек и разнообразия их функций. Результатом стало появление на фасадах в начале знаковых, а в последствии и текстовых дополнений, конкретизирующих характер использования постройки. Иногда самому зданию придавали форму соответствующего знака, в той или иной степени конкретики отражающего его назначение или принадлежность к соответствующему культурно-мировоззренческому феномену. В некоторых случаях форма того или иного хорошо узнаваемого, в том числе архитектурного, обычно руинированного древнеегипетского, древне-месопотамского, древнегреческого, древнеиндийского, древнеримского, восточноазиатского, арабского или центрально-американского прототипа, воспроизводилась в развлекательных целях, сформировав начавшую распространяться из Европы по всему миру архитектуру «каприза» или «фолли».

В современной теории архитектуры эта знаковая конкретизация функции получила название «программной архитектуры», а глобальный процесс подражательного формообразования определяется как «миметическая архитектура». Именно эта своего рода «семантически ориентированная» стадия развития архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов становится всё более доминирующей частью данного процесса. Однако здесь опять актуализируется проблема адекватного первоначально заложенному смыслу прочтения архитектурно-художественной формы, зависящего от широты и особенностей культурного кругозора воспринимающего. Несмотря на всепроникающую глобализацию культуры, соответствующее авторскому видению восприятие ряда архитектурно-художественных форм требует предварительного информирования пользователя. Но и обладая соответствующими сведениями, пользователь соотносит их с собственными культурно-мировоззренческими предпочтениями, что порождает множественность персональных или групповых образных трактовок, формируя различные, часто противоречащие авторскому замыслу названия.

Своеобразный всплеск потребительно обоснованного интереса к подобному формообразованию проявился в середине прошлого века, когда быстрое развитие автомобилизма потребовало экспресс-информирования водителей и пассажиров на шоссе об обычно гастрономической функции того или иного придорожного объекта. Сформировался термин «придорожная поп-архитектура». Вместе с придорожными объектами активно функционально информирующий, развлекательно-привлекательный вид стали приобретать и некоторые внутригородские здания. Значительное место в тематике заняли своеобразно интерпретируемые культовые и мифологические сюжеты, биологические формы, предметы быта, гастрономические изыски и средства

передвижения. Особой частью этого подхода стало имитирование отдельных зданий и целых участков городской среды, олицетворяющих мировое культурное наследие. Наибольшее распространение это получило и продолжает развиваться в торгово-развлекательных комплексах.

Интересной частью явления стало массовое возведение объектов, отсылающих восприятие к форме растений, животных или природных явлений. Это восходит мифологическим представлениям о силах природы и прародителях. И если раньше это поклонение материализовалось в основном в сфере монументально-декоративного искусства, то современный уровень технико-технологического развития позволяет строить ритуально эксплуатируемые здания в соответствующих быстро узнаваемых формах. Вместе с этим все большее распространение в этой сфере имеет информационно-развлекательная природоохранная составляющая.

Вне пределов рассмотрения представленного исследования находятся скульптуры, имеющие внутреннее пространство, используемое только для устройства лестниц и лифтов эксплуатационно-технического или развлекательного подъёма обслуживающего персонала и посетителей на верхние части объекта.

Казахстанское зодчество, являясь своеобразной составляющей многотысячелетнего мирового архитектурного процесса, демонстрирует ряд интересных примеров подобного подхода. Увеличивающееся количество построек, демонстрирующих такой подход к формообразованию, определяет необходимость изучения этого феномена, чем определяется АКТУАЛЬНОСТЬ проведенного исследования.

ЦЕЛЮ ИССЛЕДОВАНИЯ является изучения особенностей интерпретации историко-культурных прототипов в контексте мирового архитектурного процесса.

ОБЪЕКТОМ ИССЛЕДОВАНИЯ являются отдельные здания и сооружения в облике которых конкретно прочитывается интерпретация историко-культурных прототипов.

ПРЕДМЕТОМ ИССЛЕДОВАНИЯ являются тематические разновидности архитектурно интерпретируемых историко-культурных прототипов.

ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ являются отражением цели, объекта и предмета исследования:

- определить совокупность объектов, являющихся характерными примерами архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов;
- структурировать совокупность объектов, являющихся характерными примерами архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов, по тематике;
- хронологически выстроить последовательность появления объектов соответствующей тематики;
- определить количественные характеристики различных тем архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов;

- определить исторические аспекты распространения различных тем архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов;
- акцентировать потенциал дальнейшего развития различных тем архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов.

ГРАНИЦЫ ИССЛЕДОВАНИЯ определены поставленными задачами:

- тематически исследование сосредоточено на архитектурно-художественном решении фасадов построек;
- типологически исследование не ограничено, так как рассматривается вся совокупность построек, имеющих черты архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов;
- хронологически исследование не ограничено, так как архитектурная интерпретация историко-культурных прототипов является одним из древнейших подходов к архитектурно-художественному формообразованию, однако наибольшее количество сохранившихся примеров относится к 19-21 векам;
- географически исследование не ограничено, так как примеры архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов встречаются во многих регионах.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ определены последовательным процессом определения совокупности примеров с дальнейшим рассмотрением их особенностей. В контексте этого использованы интегральный, дифференциальный и иконический подходы.

БАЗУ ИССЛЕДОВАНИЯ составляют 429 примеров объектов (63 казахстанских), архитектурно интерпретирующих историко-культурные прототипы, и материалы 148 литературных источников. Иллюстративный ряд составляют 1228 изображений зданий и их историко-культурных прототипов из различных источников. Авторы проектов, проектные фирмы, годы постройки объектов указаны на основе авторского анализа собранных материалов. Часть описанных в исследовании построек к настоящему времени уже снесена или реконструирована с полностью или частично изменённым обликом.

ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОСТЬ И СПОСОБЫ ПРОВЕДЕНИЯ РАБОТ определены методами исследования: выявление тематически близких литературных источников из совокупности исследований по теории архитектуры; структурирование литературных источников в соответствии со спецификой исследования; выявление совокупности объектов, иллюстрирующих архитектурную интерпретацию историко-культурных прототипов; структурирование объектов, иллюстрирующих архитектурную интерпретацию историко-культурных прототипов по тематическому признаку; хронологическое структурирование тематически различных объектов, иллюстрирующих архитектурную интерпретацию историко-культурных прототипов; выявление специфики архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов в различных тематических группах; определение общих черт в архитектурной интерпретации историко-

культурных прототипов; синтезирование результатов проведённого исследования.

СТЕПЕНЬ ИЗУЧЕННОСТИ проблемы характеризуют многочисленные исследования различных авторов. Так теоретическую основу исследования составляют соответствующие труды по общим вопросам архитектурного формообразования (Абдрасилова Г., Абилов А., Абрамян Э., Азизян И., Агафонов С., Айдарова Г., Араху И., Арнхейм Р., Ахмедова А., Грубе Г., Кучмар А., Иконников А., Забельшанский Г., Минервин Г., Мауленова Г., Раппапорт А., Сомов Г., Байтенов Э., Баллер Э., Балыкбаев Б., Беткевич О., Боков А., Быстрова Т., Вёльфлин Г., Глазычев В., Глаудинов Б., Глаудинова М., Самойлов К., Сейдалин М., Карпыков А., Дженкс Ч., Добрицына И., Ефимов А., Зингер Е., Ибраев Б., Капанов А., Баймагамбетов С., Каплун А., Кириллова Л., Курокава К., Куспангалиев Б., Лебедева Г., Малиновская Е., Мардер А., Маца И., Морозов И., Некрасов А., Никитин В., Нуркушева Л., Рябушин А., Дворжак К., Фрамpton К., Хан-Магомедов С. и др.).

Конкретику формирования языка архитектуры отражают исследования Авенданьо-Тривиньо Ф., Бонта Д., Ворониной В., Гуляницкого Н., Дженкса Ч., Заварихина С., Иконникова А., Косинского А., Лежавы И., Лернера Г., Лимонада М., Липова А., Лиханского Ю., Логвиненко А., Никитина В., Павлова Н., Раппапорта А., Розина В., Сомова Г., Страутманиса И., Ревзина Г., Рудакова А., Сабитова А., Тиц А., Воробьевой Е., Флиера А., Фрейзера Д., Хайдеггера М., Якобсона П. и др. Важным аспектом формообразования является синтез искусств (Матвеева А., Мошков В., Мурина Е., Швидковский О. и др.).

Собственно проблема семантики и метафорического восприятия конкретизирована такими исследователями как Акинер Й., Ютмен Й., Акинео М., Акинер Н., Аймермахер К., Алексеев К., Антонов В., Бал М., Баудриллард Д., Брусон Н., Бауэр В., Бейли Г., Бродбент Г., Бидерманн Г., Белый А., Дерябо С., Дюмотц И., Джалали А., Головин С., Бурцев А., Волегова А., Добрицына И., Доманский Ю., Коблей П., Джанс Л., Лосев А., Маркузон В., Мартосенджой Т., Пучков М., Раевский А., Ранинский Ю., Станишев Г., Сурина М., Степанов А., Иванова Г., Нечаев Н., Пеллегрини П., Табышалиева Д., Топоров В., Уваров Л., Успенский Б., Фадеева И., Федоров В., Чандлер Д., Флоренский П., Фоли Д., Хан-Магомедов С., Шейнина Е., Эко У., Юнг К., Яффе А. и др.

Проблема интерпретации историко-культурных прототипов постоянно изучается с различных позиций. В 1939 г. появляется работа В.Ф.Маркузона «Метафора и сравнение в архитектуре», обращающая внимание на развитие языка в архитектуре. Развитие различных форм модернизма несколько снизило внимание к проблеме. Однако признаки кризиса модернизма актуализировали проблему. В 1968 г. в виде статьи, а в 1972 г. в виде книги «Уроки Лас-Вегаса» Р.Вентури, Д.Скот-Баун и С.Айзенуром акцентируется проблема «забытого символизма архитектурной формы». Развитие теории на основе постмодернистского восприятия формообразования демонстрирует

работа Ч.Дженкса «Язык архитектуры постмодернизма», вышедшая в 1977 г. Дж.П.Бонта в исследовании 1979 г. расширяет взгляд до уровня «Архитектура и её интерпретации». В 1982 г. Г.Д.Станишев демонстрирует особый взгляд в исследовании «Архитектурная цитата в художественном образе здания». Глобальный географически и исторически глубокий охват проблемы демонстрирует А.В.Иконников в работе «Функция, форма, образ в архитектуре» 1986 г. Тогда же выходит исследование И.Г.Лежавы «Функция и структура формы в архитектуре». Интересные уточнения различных позиций демонстрирует в 1991 г. Ф.Э.Авенданьо-Тревиньо в труде «Роль архитектурных элементов в формировании языка архитектуры». Важный аспект проблемы освещает анализ Ю.И.Лиханского «Пути образного освоения техномира в архитектуре XX века», вышедший в 1992 г. Алматинскую специфику акцентирует в 1993 г. Б.Т.Балыкбаев в работе «Взаимосвязь функционального и художественного начала в архитектуре Алма-Аты 80-х годов». С обще-культурологической точки зрения проблему освещает Э.Касиер в работе 1995 г. «Философия символических форм». Скусствоведческий взгляд на проблему даёт А.Ф.Лосев в работе «Проблема символа и реалистическое искусство» 1995 г. Используя примеры актуальной архитектурной практики А.Г.Бурцев анализирует «Семиотическую модель языка архитектурных форм» в работе 2001 г. Переходя от отдельных форм к пространству в целом в 2003 г. анализ проводит М.В.Пучков рассматривая «Семиотические принципы формирования архитектурного пространства». Тогда же появляется работа А.И.Рудакова «Истоки архитектурной образности».

Однако, несмотря на высокую степень изученности общих проблем подражательного формообразования, совокупность примеров подобного подхода ещё не была темой самостоятельного исследования, НАУЧНАЯ НОВИЗНА которого заключается в следующем:

- впервые примеры архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов рассмотрены в совокупности;
- впервые совокупность примеров архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов структурирована по семантической составляющей (мировоззренческая, архитектурная, предметная, природная, биологическая);
- впервые определены преимущественные тематики в каждой из составляющих процесса архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов;
- впервые в исторической последовательности прослежены особенности историко-культурных прототипов;
- впервые определены количественные составляющие тематически различных приёмов интерпретации историко-культурных прототипов;
- впервые примеры подражательного подхода из казахстанского зодчества конкретизированы в этом аспекте и рассмотрены в контексте мирового архитектурного процесса.

ПРАКТИЧЕСКАЯ ЗНАЧИМОСТЬ проведённого исследования определяется следующим:

- в процессе исследования автором разработаны теоретические положения, совокупность которых решает культурно значимую проблему определения особенностей архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов;

- вводится в научный обиход объекты, ранее не рассматривавшиеся в качестве примеров архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов;

- акцентируется необходимость дальнейшего изучения особенностей процесса архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов с позиций их реализации в процессе дальнейшего развития архитектуры;

- углублена степень изученности развития зодчества Казахстана в аспекте архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов.

Это определяет возможность использования полученных результатов в дальнейших теоретических исследованиях, учебно-методической работе по подготовке специалистов архитектурно-дизайнерского профиля на уровнях бакалавр, магистр, доктор философии и пропаганде историко-культурного наследия среди широких масс населения, а также в практической работе в сфере проектирования и строительства объектов различного назначения.

ОСНОВНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ, ВЫНОСИМЫЕ НА ЗАЩИТУ основаны на сборе и анализе материалов и синтезе новых научных положений, определяющих **СВОЕОБРАЗИЕ ПОЯВЛЕНИЯ, РАЗВИТИЯ И ПЕРСПЕКТИВ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ АРХИТЕКТУРНОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНЫХ ПРОТОТИПОВ В КОНТЕКСТЕ МИРОВОГО ПРОЦЕССА РАЗВИТИЯ АРХИТЕКТУРЫ:**

- архитектурная интерпретация историко-культурных прототипов является закономерной особенностью развития зодчества с древнейших времён;

- особенности архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов являются прямым результатом существующих мировоззренческих особенностей исторически конкретной общественно-экономической формации и уровня развития производительных сил в области строительства, а также региональных особенностей;

- в процессе эволюции процесс архитектурной интерпретации историко-культурных прототипов характеризуется постоянным расширением тематики;

- в процессе эволюции зафиксировано количественное смещение количества примеров архитектурной интерпретации общих историко-культурных прототипов от преобладания мировоззренческих тем и общекультурно значимых прототипов к акцентированию бытовых особенностей и сугубо коммерческих приоритетов;

- архитектурная интерпретация историко-культурных прототипов является имеющей перспективы дальнейшего развития и совершенствования значимой частью зодчества Казахстана.

ОБЪЁМ И СТРУКТУРА ДИССЕРТАЦИИ. Диссертация состоит из одного тома, объёмом 289 страниц (205 – Основной текст, 9 – Список использованных источников, 75 – Приложение) формата А4. Этот том включает тест с иллюстрациями (152 рисунка), отражающими основное содержание каждого структурного элемента. Структурно текст состоит из Введения, трёх разделов с выводами по каждому, Заключения, Списка использованных источников (148 наименований) и Приложения с источниками иллюстраций (1228 наименований).

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ

В первом разделе «ИНТЕРПРЕТАЦИЯ УМОЗРИТЕЛЬНЫХ ПРОТОТИПОВ В АРХИТЕКТУРЕ» последовательно рассмотрены: Интерпретация мировоззренческих прототипов в архитектуре; Интерпретация прототипов природных явлений в архитектуре; Особенности интерпретация умозрительных прототипов в архитектуре. По результатам анализа 86 примеров сделаны следующие выводы. Архитектурная интерпретация умозрительных историко-культурных прототипов связана с тематикой Мировоззренческих прототипов и Природных явлений. Архитектурная интерпретация умозрительных историко-культурных прототипов представлена четырнадцатью мотивами. Тематика Мировоззренческих прототипов с 2650 г. до н.э. 2021 г. демонстрирует пятьюдесятью шестью примерами (**семь из зодчества Казахстана**) девять основных тем интерпретации: символы (11 построек в 2650 г. до н.э.-2016 гг.), культурные стереотипы (9 построек в 1926-2016 гг.), драконы (8 построек в 1906-2005 гг.), «Матушка Гусыня» (5 построек в 1927-1940 гг.), линии (2 постройки в 1930-2017 гг.), эмблемы (10 построек в 1940-2017 гг.), легенды (8 построек в 1972-2016 гг.), мифические черепахи (3 постройки в 1979-1981 гг.), золотые яйца (3 постройки в 1983-2021 гг.). Историко-культурными прототипами архитектурных интерпретаций Мировоззренческих прототипов явилось пятьдесят четыре объекта. Наиболее распространённым мотивом архитектурной интерпретации Мировоззренческих прототипов являются символы. Исследованием выявлено одиннадцать примеров, начиная с 2650 г. до н.э. Наименее распространёнными мотивами архитектурной интерпретации Мировоззренческих прототипов являются линии и «Матушка Гусыня». Исследованием выявлено по два примера, начиная с 1927 года. Наиболее старым мотивом архитектурной интерпретации Мировоззренческих прототипов является символы. Этот мотив выявлен с 2650 г. до н.э. Наиболее молодым мотивом архитектурной интерпретации Мировоззренческих прототипов является Золотое яйцо. Этот мотив выявлен с 1983 г. Тематика элементов Природных явлений с 1906 г. по 2020 г. демонстрирует тридцатью примерами (**семь из зодчества Казахстана**) пять основных тем интерпретации: земля (10 построек в 1906-2020 гг.), кристаллы (5 построек в 1958-2019 гг.), вода (8 построек в 1949-2018 гг.), атмосфера (5 построек в 2003-

2014 гг.), огонь (2 постройки в 2012-2016 гг.). Историко-культурными прототипами архитектурных интерпретаций Природных явлений явилось двадцать девять объектов. Наиболее распространённым мотивом архитектурной интерпретации из элементов Природных явлений является земля. Исследованием выявлено десять примеров, начиная с 1906 года. Наименее распространённым мотивом архитектурной интерпретации из элементов Природных явлений является огонь. Исследованием выявлено два примера, начиная с 2012 года. Наиболее старым мотивом архитектурной интерпретации Природных явлений земля. Этот мотив выявлен с 1906 г. Наиболее молодым мотивом архитектурной интерпретации элементов Природных явлений является огонь. Этот мотив выявлен с 2012 г.

Во втором разделе «ИНТЕРПРЕТАЦИЯ БИОЛОГИЧЕСКИХ ПРОТОТИПОВ В АРХИТЕКТУРЕ» последовательно рассмотрены: Интерпретация прототипов из элементов флоры в архитектуре; Интерпретация прототипов из элементов фауны в архитектуре; Особенности интерпретации биологических прототипов в архитектуре. По результатам анализа 131 примера сделаны следующие выводы. Архитектурная интерпретация биологических историко-культурных прототипов связана с тематикой Флоры и Фауны. Архитектурная интерпретация биологических историко-культурных прототипов представлена сорока пятью мотивами. Тематика элементов Флоры с 1761 г. по 2022 г. демонстрирует шестьюдесятью восемью примерами (**шесть из зодчества Казахстана**) двадцать две основных темы интерпретации: ананасы (6 построек в 1761-2017 гг.), грибы (2 постройки в 1920-1991 гг.), лимоны (1 постройка в 1920 г.), тыквы (1 постройка в 1925 г.), морковь (1 постройка в 1926 г.), кукуруза (1 постройка в 1931 г.), апельсины (4 постройки в 1936-2015 гг.), травы (3 постройки в 1977-2015 гг.), персики (1 постройка в 1981 г.), цветы (9 построек в 1986-2021 гг.), яблоки (9 построек в 1987-2022 гг.), клубника (4 постройки в 1988-2006 гг.), дыни (2 постройки в 1990-2015 гг.), арбузы (2 постройки в 1990 г.), помидоры (2 постройки в 1990 г.), деревья (7 построек в 2006-2020 гг.), драгон-фрукты (1 постройка в 2010 г.), дурианы (2 постройки в 2010-2012 гг.), лепестки (1 постройка в 2011 г.), мангустины (1 постройка в 2012 г.), манго (1 постройка в 2014 г.), физалис (1 постройка в 2020 г.), водоросли (1 постройка в 2021 г.). Историко-культурными прототипами архитектурных интерпретаций из элементов Флоры явились сорок один объект. Наиболее распространёнными мотивами архитектурной интерпретации из элементов Флоры являются цветы и яблоки. Исследованием выявлено по девять примеров, начиная с 1986 года. Наименее распространёнными мотивами архитектурной интерпретации из элементов Флоры являются лимоны, тыквы, морковь, кукуруза, персики, драгон-фрукты, лепестки, мангустины, манго, физалис, водоросли. Исследованием выявлено по одному примеру, начиная с 1920-х годов. Наименее распространённым мотивом архитектурной интерпретации из элементов Флоры являются цветы и яблоки. Исследованием выявлено по девять примеров, начиная с 1986 года. Наиболее старым мотивом архитектурной интерпретации элементов Флоры

является ананас. Этот мотив выявлен с 1761 г. Наиболее молодым мотивом архитектурной интерпретации элементов Флоры являются водоросли. Этот мотив выявлен с 2021 г. Тематика элементов Фауны с 1881 г. по 2024 г. демонстрирует шестьдесятю тремя примерами (**два из зодчества Казахстана**) двадцать три основных темы интерпретации: слоны (6 построек в 1881-2022 гг.), собаки (3 постройки в 1924-2003 гг.), лягушки (1 постройка в 1929 г.), птицы (10 построек в 1931-2024 гг.), свиньи (1 постройка в 1934 г.), люди (4 постройки в 1947-2008 гг.), рыбы (7 построек в 1958-2020 гг.), быки (2 постройки в 1975-1987 гг.), динозавры (1 постройка в 1975 г.), вараны (1 постройка в 1978 г.), крабы (3 постройки в 1981-2017 г.), бараны (2 постройки в 1985-1994 гг.), киты (6 построек в 1988-2013 гг.), коалы (1 постройка в 1988 г.), крокодилы (1 постройка в 1988 г.), моллюски (3 постройки в 1990-2010 гг.), черепахи (7 построек в 2000-2017 г.), кошки (1 постройка в 2002 г.), губки (1 постройка в 2002 г.), бактерии (1 постройка в 2003 г.), гнёзда (2 постройки в 2008-2015 гг.), насекомые (4 постройки в 2001-2020 г.). Историко-культурными прототипами архитектурных интерпретаций из элементов Фауны явилось пятьдесят семь объектов. Наиболее распространёнными мотивами архитектурной интерпретации из элементов Фауны являются птицы. Исследованием выявлено десять примеров, начиная с 1931 г. года. Наименее распространённым мотивами архитектурной интерпретации из элементов Фауны являются лягушки, свиньи, динозавры, вараны, коалы, крокодилы, кошки, губки, бактерии. Исследованием выявлено по одному примеру, начиная с 1929 г. года. Наиболее старым мотивом архитектурной интерпретации элементов Фауны являются слоны. Этот мотив выявлен с 1881 г. Наиболее молодым мотивом архитектурной интерпретации элементов Фауны являются бактерии. Этот мотив выявлен с 2003 г.

В третьем разделе «ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ИСКУССТВЕННЫХ ПРОТОТИПОВ В АРХИТЕКТУРЕ» последовательно рассмотрены: Интерпретация архитектурных прототипов в архитектуре; Интерпретация предметных прототипов в архитектуре; Особенности интерпретации искусственных прототипов в архитектуре. По результатам анализа 212 примеров сделаны следующие выводы. Архитектурная интерпретация искусственных историко-культурных прототипов связана с Архитектурной и Предметной тематиками. Архитектурная интерпретация искусственных историко-культурных прототипов представлена двадцатью шестью мотивами. Архитектурная тематика с 320 г. до н.э. по 2024 г. демонстрирует девяносто шестью примерами (**двадцать пять из зодчества Казахстана**) восемь основных тем интерпретации: Египетская тема (10 построек в 320 г. до н.э. -2024 г.), театры (6 построек в 1 в. н.э.-2014 г.), ворота (9 построек в 5 в.-2020 г.), уникальные здания (34 постройки в 9 в.-2018 г.), идеальные форты (7 построек в 1855-2006 гг.), традиционные сборно-разборные североамериканские вигвамы (2 постройки в 1873-1936 гг.), традиционные сборно-разборные центрально-азиатские юрты (10 построек в 1939-2021 гг.), типичная застройка стран и городов (7 построек в 1997-2022 гг.). Историко-культурными прототипами

архитектурных интерпретаций явилось 96 объектов. Наиболее распространённым мотивом архитектурной интерпретации архитектурных прототипов являются уникальные здания и сооружения. Исследованием выявлено тридцать четыре примера, начиная с 9 века. Наименее распространённым мотивом архитектурной интерпретации архитектурных прототипов является североамериканский вигвам. Его интерпретировали, начиная с 1873 г., два раза в сборно-разборном и стационарном вариантах. Наиболее старым мотивом архитектурной интерпретации архитектурных прототипов является Древнеегипетская тема. Этот мотив выявлен с 320 г. до н.э. Наиболее молодым мотивом архитектурной интерпретации архитектурных объектов является типичная застройка стран и городов. Этот мотив выявлен с 1999 г. Предметная тематика с 1922 г по 2022 г. демонстрирует ста девятнадцатью примерами (**шестнадцать из зодчества Казахстана**) восемнадцать основных тем интерпретации: посуда (19 построек в 1922-2019 гг.), продукты питания (16 построек в 1922-2018 гг.), транспорт (7 построек в 1922-1987 гг.), бочки (4 постройки в 1924-2020 гг.), устройства (8 построек в 1925-1991 гг.), головные уборы (6 построек в 1926-2020 гг.), объекты (3 постройки в 1926-2010 гг.), музыкальные инструменты (6 построек в 1930-2013 гг.), книги (3 постройки в 1970-2015 гг.), корабли (13 построек в 1972-2016 гг.), парусники (6 построек в 1973-2019 гг.), мебель (4 постройки в 1983-2018 гг.), ткани (5 построек в 1999-2019 гг.), ёмкости (5 построек в 1933-2015 гг.), обувь (3 постройки в 2004-2017 гг.), игрушки (3 постройки в 2009-2020 гг.), картины (1 постройка в 2011 г.), украшения (7 построек в 2001-2022 гг.). Количество архитектурно интерпретированных предметных прототипов составляет 117 единиц. Наиболее распространённым мотивом предметной интерпретации является посуда. Исследованием выявлено 19 примеров, начиная с 1922 г. Наименее распространённым мотивом предметной интерпретации являются картины. Исследованием выявлен единственный пример 2011 г. Наиболее старыми мотивами архитектурной интерпретации предметных прототипов являются посуда и продукты питания. Эти мотивы выявлены с 1922 г. Наиболее молодым мотивом архитектурной интерпретации предметных прототипов являются картины. Этот мотив выявлен с 2011 г.

В Заключении обобщены результаты исследования и сделаны соответствующие выводы.

Архитектурная интерпретация значимых для общественного, группового или персонального заказчика историко-культурных прототипов имеет длительную историю, протекающую с глубокой древности до наших дней.

Первыми объектами архитектурной интерпретации являлись различные мировоззренческие прототипы. Наиболее ранним из выявленных исследованием прототипов являлась «Лестница в небо», интерпретированная в 2650 г. до н.э. в образе пирамиды Джосера в Саккара. До 2021 г. появилось не менее пятидесяти шести объектов (7 в Казахстане). Последний из

выявленных в мировой практике – Летящий театр и музей «Алтын Самрук» в Туркестане.

Следующим по времени появления прототипом архитектурной интерпретации стали различные здания и сооружения. Этим прототипом явились Египетские пирамиды Древнего царства и храмы Нового царства. Они нашли своё отражение в образе гробниц Кушитского царства в Мерое в 320 г. до н.э. До 2024 г. появилось не менее девяносто пяти объектов (двадцать пять в Казахстане). Последний из выявленных в мировой практике – Банкетный зал «Люкс Холл» в Алматы.

Прототипы из флоры начинают активно архитектурно интерпретироваться с 1761 г. – это Оранжерея «Данморский ананас» в Фолкерке. До 2022 г. появилось не менее шестидесяти трёх объектов (6 в Казахстане). Последний из выявленных в мировой практике – «Яблочный домик» комплекса «Хэллоу Китти Эппл хауз» в Авадзи.

Прототипы из фауны начинают активно архитектурно интерпретироваться с 1881 г. – это Дом «Слониха Люси» в Маргейт-сити. До 2024 г. появилось не менее шестидесяти восьми объектов (2 в Казахстане). Последний из выявленных в мировой практике – Гостиница «Манок ни Кано» на курорте Кампуэстохан-Хайленд.

Природные явления начинают активно архитектурно интерпретироваться с 1906 г. – это напоминающий каменоломню Жилой дом «Каса-Мила» / «ла Педрера» в Барселоне. До 2020 г. появилось не менее тридцати объектов (7 в Казахстане). Последний из выявленных в мировой практике – Универмаг «Галерея» в Квангё.

Предметные прототипы начинают активно архитектурно интерпретироваться с 1922 г. – это напоминающая самолёт Закусочная «Эйрплэйн Кафе» в Лос-Анжелесе. До 2020 г. появилось не менее ста девятнадцати объектов (16 в Казахстане). Последний из выявленных в мировой практике – Павильон Казахстана на ЭКСПО-2020 в Дубае.

Казахстанское зодчество представлено во всех темах архитектурной интерпретации шестьюдесятью тема объектами, начиная с 1389 г. по 2024 г. На основании проведённого исследования можно заключить, что архитектурная интерпретация демонстрирует следующие виды воспроизведения форм историко-культурных прототипов. Это ПРЯМАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ, когда в здании достаточно точно воспроизводятся формы и цвет прототипа. КОСВЕННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ, когда в здании с различной степенью обобщённости воспроизводятся формы и цвет прототипа. АССОЦИАТИВНАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ, когда здание достаточно отдалённо напоминает по формам и цвету прототип.

Показательно, что Прямая, Косвенная и Ассоциативная интерпретации появляются в относительно случайной последовательности.

Проведённое исследование имеет перспективы продолжения, расширения и углубления. В процессе исследования удалось охватить большое количество соответствующих теме построек. Однако незначительное

количество по объективным и субъективным причинам были не охвачены исследованием или пока изучены недостаточно. Архитектурная интерпретация историко-культурных прототипов является постоянно воспроизводимой темой формообразования в зодчестве, и отслеживание новых примеров с позиций темы и вида интерпретации имеет научно-практическое значение.

АПРОБАЦИЯ ДИССЕРТАЦИИ. На основании результатов проведённого исследования автором сделаны несколько докладов на внутриуниверситетских, республиканских и международных конференциях; материалы исследования включены в авторскую научно-педагогическую и проектно-изыскательскую практику; основные положения диссертации опубликованы в 2 статьях в рецензируемых международных и республиканских журналах:

1. Civil Engineering and Architecture, «Prospects for Completion of Construction of the Akhmet Yassawi's Mausoleum-Khanaka in Turkestan City», Scopus Architecture - 66% процентиль
2. Heritage and Sustainable Development, Specifics of the long-term study of Khoja Ahmed Yasawi's tomb complex in Turkestan, Scopus Architecture - 76% процентиль

ANNOTATION

dissertation work on the topic:

Historical and cultural prototypes of shaping in modern Kazakhstan Architecture

submitted for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in the educational program
8D07302-Architecture and Urban Planning

AIDAR YERASSYL AIDARULY

Interpretation of various historical and cultural prototypes occupies a special place among the many directions of architectural shaping. This universal approach, based on the reproduction of familiar forms, allows us to preserve to a certain extent the ideologically important continuity of the cultural process. Initially, the utilitarian component of architecture as a naturally created or specially organized space, protected from adverse atmospheric phenomena and providing passive protection of people and food supplies from animals and unauthorized access by fellow tribesmen or aliens, was almost immediately supplemented by the function of cultural communication. The communication component became dominant in purposefully selected natural formations that appeared a little later, or in specially designated and appropriately equipped places of individual, group, or mass worship by people.

Due to the relative insignificance of many thousands of years of changes in anthropometric parameters and psychological characteristics of people, almost the entire set of evolving typologically different buildings is an imitation or reinterpretation of primitive dwellings and sanctuaries, and artistic motifs reproduce gradually reinterpreted, supplemented and modified mythologized biological forms, natural phenomena, objects of constant use and rituals. Moreover, when changing their place of residence, migrants initially sought to adapt their usual forms of culture to other regional conditions, generating a kind of transcultural phenomenon in interaction with local forms of origin *транскультурный*. This created the problem of an adequate reading and understanding of the local form by the newcomers and the introduced form by the locals. As a result, there was a variety of interpretations, sometimes distant or even contradictory to the basic information. Depending on the specifics of the dialectically interacting desire to perceive an existing or impose one's own interpretation of an architectural and artistic form, the corresponding regional-temporal cultural phenomenon arises.

Natural at the initial stage, recognizable reflection in the form of a building of its operational and communication function and manufacturing materials in the process of centuries-old development gradually began to blur as the universalization of material and structural solutions, an increase in the number of buildings and a variety of their functions. The result was the appearance on the facades at the beginning of iconic, and later text additions that specify the nature of the use of the building. Sometimes the building itself was given the form of a corresponding sign, reflecting its purpose or belonging to the corresponding cultural and ideological phenomenon to varying degrees of specificity. In some cases, the form of a well-recognized, including architectural, usually ruined ancient Egyptian, ancient

Mesopotamian, ancient Greek, Ancient Indian, Ancient Roman, East Asian, Arabic or Central American prototype was reproduced for entertainment purposes, forming the "caprice" or "folly" architecture that began to spread from Europe around the world.

In modern architecture theory, this symbolic specification of a function is called "program architecture", and the global process of imitative shaping is defined as "mimetic architecture". It is this kind of "semantically oriented" stage in the development of architectural interpretation of historical and cultural prototypes that is becoming an increasingly dominant part of this process. However, here again the problem of reading an architectural and artistic form that is adequate to the original meaning is actualized, depending on the breadth and features of the cultural outlook of the perceiver. Despite the pervasive globalization of culture, the perception of a number of architectural and artistic forms corresponding to the author's vision requires prior user information. But even with the relevant information, the user correlates them with their own cultural and ideological preferences, which generates a variety of personal or group figurative interpretations, forming various names that often contradict the author's intention.

A peculiar surge of consumer-based interest in such shaping appeared in the middle of the last century, when the rapid development of motorism required express informing drivers and passengers on the highway about the usually gastronomic function of a particular roadside object. The term "roadside pop architecture" was formed. Along with roadside objects, some inner-city buildings began to acquire an actively functionally informative, entertaining and attractive appearance. A significant place in the theme was occupied by specially interpreted cult and mythological subjects, biological forms, household items, gastronomic delights and means of transportation. A special part of this approach was the imitation of individual buildings and entire sections of the urban environment that represent the world's cultural heritage. It is most widely used and continues to develop in shopping and entertainment complexes.

An interesting part of the phenomenon was the mass construction of objects that refer perception to the shape of plants, animals, or natural phenomena. This goes back to mythological ideas about the forces of nature and progenitors. And if earlier this worship materialized mainly in the sphere of monumental and decorative art, then the current level of technical and technological development allows you to build ritually operated buildings in the corresponding quickly recognizable forms. At the same time, the environmental information and entertainment component is becoming increasingly widespread in this area.

Outside the scope of the presented study are sculptures that have an internal space that is used only for the construction of stairs and elevators for operational and technical or entertainment lifting of service personnel and visitors to the upper parts of the object.

Kazakhstan's architecture, being a unique component of the multi-thousand-year global architectural process, demonstrates a number of interesting examples of this approach. The increasing number of buildings demonstrating such an approach

to shaping determines the need to study this phenomenon, which determines the RELEVANCE of the study.

The aim of the RESEARCH is to study the peculiarities of interpretation of historical and cultural prototypes in the context of the world architectural process.

THE OBJECT of RESEARCH is individual buildings and structures in the appearance of which the interpretation of historical and cultural prototypes is specifically read.

THE SUBJECT of the RESEARCH is thematic varieties of architecturally interpreted historical and cultural prototypes.

RESEARCH OBJECTIVES reflect the purpose, object, and subject of the study:

- identify a set of objects that are characteristic examples of architectural interpretation of historical and cultural prototypes;
- structure a set of objects that are characteristic examples of architectural interpretation of historical and cultural prototypes, by subject;
- chronologically arrange the sequence of appearance of objects of the corresponding subject.
- determine the quantitative characteristics of various topics of architectural interpretation of historical and cultural prototypes;
- determine the historical aspects of the dissemination of various topics of architectural interpretation of historical and cultural prototypes;
- to emphasize the potential for further development of various topics of architectural interpretation of historical and cultural prototypes.

The RESEARCH boundaries are defined by the following tasks:

- case study focuses on the architectural and artistic design of building facades;
- typologically, the research is not limited, since the whole set of buildings that have features of architectural interpretation of historical and cultural prototypes is considered.
- chronologically, the study is not limited, since the architectural interpretation of historical and cultural prototypes is one of the oldest approaches to architectural and artistic formation, but the largest number of preserved examples dates back to the 19th and 21st centuries;
- geographically, the research is not limited, as examples of architectural interpretation of historical and cultural prototypes are found in many regions.

The RESEARCH methods are determined by a consistent process of defining a set of examples with further consideration of their features. In this context, the integral, differential and iconic approaches are used.

The RESEARCH BASE consists of 429 examples of objects (63 from Kazakhstan) that architecturally interpret historical and cultural prototypes, and materials from 148 literary sources. The illustrative series consists of 1228 images of buildings and their historical and cultural prototypes from various sources. Authors of projects, design firms, and years of construction of objects are indicated based on the author's analysis of the collected materials. Some of the buildings

described in the study have already been demolished or reconstructed with a completely or partially changed appearance.

The SEQUENCE AND METHODS OF CONDUCTING WORKS are determined by research methods: identifying thematically similar literary sources from the totality of research on the theory of architecture; structuring literary sources in accordance with the specifics of the study; identifying a set of objects illustrating the architectural interpretation of historical and cultural prototypes; structuring objects illustrating the architectural interpretation of historical and cultural prototypes on a thematic basis; chronological structuring of thematically objects illustrating the architectural interpretation of historical and cultural prototypes; identifying the specifics of the architectural interpretation of historical and cultural prototypes in various thematic groups; identifying common features in the architectural interpretation of historical and cultural prototypes; synthesizing the results of the study.

The degree of KNOWLEDGE of the problem is characterized by numerous studies of various authors. Thus, the theoretical basis of the research consists of relevant works on general issues of architectural shaping (Abdrasilova G., Abilov A., Abramyan E., Azizyan I., Agafonov S., Aidarova G., Araujo I., Arnheim R., Akhmedova A., Grube G., Kuchmar A., Ikonnikov A., Zabelshansky G., Minervin G., Maulenova G., Rappaport A. Somov G., Baitenov E., Baller E., Balykbaev B., Betkevich O., Bokov A., Bystrova T., Velflin G., Glazychev V., Glaudinov B., Glaudinova M., Samoilov K., Seidalin M., Karpykov A., Jenks Ch., Dobritsyna I., Efimov A., Singer E., Ibraev B., Kapanov A. Baimagambetov S., Kaplun A., Kirillova L., Kurokawa K., Kuspangaliev B., Lebedeva G., Malinovskaya E., Marder A., Matsa I., Morozov I., Nekrasov A., Nikitin V., Nurkusheva L., Ryabushin A., Dvorak K., Frampton K., Khan-Magomedov S. et al.).

The specifics of the formation of the language of architecture reflect the research of Avendagno-Trivigno F., Bont D., Voronina V., Gulyanitsky N., Jenks Ch., Zavarikhin S., Ikonnikov A., Kosinsky A., Lezhava I., Lerner G., Limonad M., Lipov A., Likhansky Yu., Logvinenko A., Nikitin V., Pavlov N., Rappaport A., Rozin V., Somov G., Strautmanis I., Revzin G., Rudakov A., Sabitov A., Tic A., Vorobyova E., Flier A., Fraser D., Heidegger M., Jacobson P. et al. An important aspect of shaping is the synthesis of arts (Matveeva A., Moshkov V., Murina E., Shvidkovsky O., etc.).

Actually, the problem of semantics and metaphorical perception is concretized by such researchers as Akiner Y., Yutmen Y., Akineo M., Akiner N., Aimermacher K., Alekseev K., Antonov V., Bal M., Baudrillard D., Bruson N., Bauer V., Bailey G., Broadbent G., Biedermann G., Bely A., Deryabo S., Dumotz I., Djalali A., Golovin S., Burtsev A., Volegova A., Dobritsyna I., Domansky Yu., Kobley P., Jans L., Losev A., Markuzon V., Martosenjoy T., Puchkov M., Raevsky A., Raninsky Yu., Stanishev G., Surina M., Stepanov A., Ivanova G., Nechaev N., Pellegrino P., Tabyshaliev D., Toporov V., Uvarov L., Uspensky B., Fadeeva I., Fedorov V., Chandler D., Florensky P., Foley D., Khan-Magomedov S., Sheinina E., Eko U., Jung K., Jaffe A. et al.

The problem of interpreting historical and cultural prototypes is constantly being studied from various perspectives. In 1939, V. F. Markuson's work "Metaphor and Comparison in Architecture" appeared, drawing attention to the development of language in architecture. The development of various forms of modernism has somewhat reduced attention to the problem. However, signs of the crisis of modernism actualized the problem. In 1968, in the form of an article, and in 1972 in the form of the book "Lessons of Las Vegas" by R. Venturi, D. Scotbaun and S. Eisenur, the problem of "forgotten symbolism of architectural form" is emphasized. The development of the theory based on the postmodern perception of form formation is demonstrated by the work of Ch. Jencks "The Language of Postmodern Architecture", published in 1977. J. P. Bont's 1979 study expands the view to the level of "Architecture and its interpretations". In 1982, G. D. Stanishev demonstrates a special view in the study "Architectural quotation in the artistic image of a building". A. V. Ikonnikov's work "Function, Form, Image in Architecture" (1986) demonstrates a global geographical and historically deep coverage of the problem. At the same time, I. G. Lezhava's study "Function and structure of Form in Architecture" was published. F. E. Avendagno-Trevigno's 1991 work "The role of architectural elements in the formation of the language of Architecture" demonstrates interesting clarifications of various positions. An important aspect of the problem is highlighted by the analysis of Yu. I. Likhansky "Ways of imaginative development of the technomir in the architecture of the twentieth century", published in 1992. Almaty specifics are emphasized in 1993 by B. T. Balykbayev in the work "The relationship between functional and artistic principles in the architecture of Alma-Ata in the 80s". From a general culturological point of view, the problem is covered by E. Kasier in his 1995 paper "The Philosophy of Symbolic Forms". A. F. Losev gives an art criticism view of the problem A. Ф. Жоцеbin his work "The Symbol Problem and Realistic Art" (1995). Using examples of actual architectural practice, A. G. Burtsev analyzes the "Semiotic model of the language of Architectural Forms" (2001). Moving from individual forms to the space as a whole in 2003, the analysis is carried out by M. V. Puchkov considering the "Semiotic principles of the formation of architectural space". At the same time, the work of A. I. Rudakov "The Origins of architectural imagery" appears.

However, despite the high degree of study of the general problems of imitative shaping, the totality of examples of such an approach has not yet been the subject of independent research, the SCIENTIFIC NOVELTY of which is as follows:

- for the first time, examples of architectural interpretation of historical and cultural prototypes are considered in aggregate;
- for the first time, a set of examples of architectural interpretation of historical and cultural prototypes is structured according to the semantic component (worldview, architectural, subject, natural, biological);
- for the first time, the predominant themes in each of the components of the process of architectural interpretation of historical and cultural prototypes are identified;

-for the first time, the features of historical and cultural prototypes are traced in historical sequence;

-for the first time, the quantitative components of thematically different methods of interpreting historical and cultural prototypes were determined;

- for the first time, examples of an imitative approach from Kazakh architecture are concretized in this aspect and considered in the context of the global architectural process.

The practical significance of the study is determined by the following:

- in the course of the research, the author has developed theoretical propositions, the totality of which solves the culturally significant problem of determining the features of architectural interpretation of historical and cultural prototypes;

- objects that were not previously considered as examples of architectural interpretation of historical and cultural prototypes are introduced into scientific use.

- emphasizes the need for further study of the features of the process of architectural interpretation of historical and cultural prototypes from the point of view of their implementation in the process of further development of architecture;

-the degree of study of the development of architecture in Kazakhstan in the aspect of architectural interpretation of historical and cultural prototypes has been deepened.

This determines the possibility of using the results obtained in further theoretical research, educational and methodological work on the training of specialists in architecture and design at the bachelor's, master's, and doctor of philosophy levels, and the promotion of historical and cultural heritage among the general population, as well as in practical work in the field of design and construction of objects for various purposes.

THE MAIN PROPOSITIONS SUBMITTED FOR DEFENSE are based on the collection and analysis of materials and synthesis of new scientific propositions that determine **THE ORIGINALITY OF THE APPEARANCE, DEVELOPMENT AND PROSPECTS FOR IMPROVING THE ARCHITECTURAL INTERPRETATION OF HISTORICAL AND CULTURAL PROTOTYPES IN THE CONTEXT OF THE GLOBAL PROCESS OF ARCHITECTURE DEVELOPMENT:**

- architectural interpretation of historical and cultural prototypes is a natural feature of the development of architecture since ancient times;

- features of architectural interpretation of historical and cultural prototypes are a direct result of existing ideological features of a historically specific socio-economic formation and the level of development of productive forces in the field of construction, as well as regional features;

- in the process of evolution, the process of architectural interpretation of historical and cultural prototypes is characterized by a constant expansion of the subject;

- in the course of evolution, a quantitative shift in the number of examples of architectural interpretation of common historical and cultural prototypes was

recorded from the predominance of ideological themes and culturally significant prototypes to the emphasis on everyday features and purely commercial priorities;

- architectural interpretation of historical and cultural prototypes is a significant part of the architecture of Kazakhstan that has prospects for further development and improvement.

SCOPE AND STRUCTURE OF THE DISSERTATION. The dissertation consists of one volume of 289 pages (205-the Main text, 9-the List of sources used, 75-the Appendix) in A4 format. This volume includes a text with illustrations (152 figures) reflecting the main content of each structural element. Structurally, the text consists of an Introduction, three sections with conclusions for each, a Conclusion, a list of sources used (148 titles) and an Appendix with sources of illustrations (1228 titles).

MAIN CONTENT

In the first section "INTERPRETATION OF SPECULATIVE PROTOTYPES IN ARCHITECTURE", the following topics are consistently considered: Interpretation of worldview prototypes in architecture; Interpretation of prototypes of natural phenomena in architecture; Features of interpretation of speculative prototypes in architecture. Based on the analysis of 86 examples, the following conclusions are made. Architectural interpretation of speculative historical and cultural prototypes is related to the themes of Ideological prototypes and Natural phenomena. The architectural interpretation of speculative historical and cultural prototypes is represented by fourteen motifs. The theme of Ideological prototypes from 2650 BC to 2021 demonstrates with fifty-six examples (**seven from the architecture of Kazakhstan**) nine main themes of interpretation: symbols (11 buildings in 2650 BC-2016), cultural stereotypes (9 buildings in 1926-2016), dragons (8 buildings in 1906-2005), "Mother Goose" (5 buildings in 1927-1940), lines (2 buildings in 1930-2017), emblems (10 buildings in 1940-2017), legends (8 buildings in 1972-2016), mythical turtles (3 buildings in 1979-1981), golden eggs (3 buildings in 1983-2021).- cultural prototypes of architectural interpretations of Ideological prototypes were fifty-four objects. Symbols are the most common motif of architectural interpretation of Worldview prototypes. The study revealed eleven examples, starting from 2650 BC. The least common motifs of architectural interpretation of Worldview prototypes are lines and "Mother Goose". The study identified two examples each, starting in 1927. The oldest motif of architectural interpretation of Worldview prototypes is symbols. This motif has been identified since 2650 BC. The youngest motif of architectural interpretation of Worldview prototypes is the Golden Egg. This motif has been identified since 1983. The theme of elements of Natural phenomena from 1906 to 2020 demonstrates with thirty examples (**seven from the architecture of Kazakhstan**) the five main themes of interpretation: earth (10 buildings in 1906-2020), crystals (5 buildings in 1958-2019), water (8 buildings in 1949-2018), atmosphere (5 buildings in 2003-2014), fire (2 buildings in 2012-2016). Twenty-nine objects were historical and cultural

prototypes of architectural interpretations of Natural phenomena. The most common motif of architectural interpretation of elements of Natural phenomena is the earth. The study identified ten examples, starting in 1906. The least common motif of architectural interpretation among elements of Natural phenomena is fire. The study identified two examples, starting in 2012. The oldest motif of architectural interpretation of Natural phenomena is earth. This motif has been identified since 1906. The youngest motif of architectural interpretation of elements of Natural phenomena is fire. This motive has been identified since 2012.

In the second section "INTERPRETATION OF BIOLOGICAL PROTOTYPES IN ARCHITECTURE", the following topics are consistently considered: Interpretation of prototypes from elements of flora in architecture; Interpretation of prototypes from elements of fauna in architecture; Features of interpretation of biological prototypes in architecture. Based on the results of the analysis of 131 examples, the following conclusions are made. Architectural interpretation of biological historical and cultural prototypes is connected with the theme of Flora and Fauna. The architectural interpretation of biological historical and cultural prototypes is represented by forty-five motifs. The theme of Flora elements from 1761 to 2022 demonstrates with sixty-eight examples (**six from the architecture of Kazakhstan**) twenty-two main themes of interpretation: pineapples (6 buildings in 1761-2017), mushrooms (2 buildings in 1920-1991), lemons (1 building in 1920), pumpkins (1 building in 1925), carrots (1 built in 1926), corn (1 built in 1931), oranges (4 built in 1936-2015), herbs (3 built in 1977-2015), peaches (1 built in 1981), flowers (9 built in 1986-2021), apples (9 built in 1986-2021). 1987-2022), strawberries (4 built in 1988-2006), melons (2 built in 1990-2015), watermelons (2 built in 1990), tomatoes (2 built in 1990), trees (7 built in 2006-2020), dragon fruit (1 built in 2010), durians (2 buildings in 2010-2012), petals (1 building in 2011), mangosteen (1 building in 2012), mango (1 building in 2014), physalis (1 building in 2020), seaweed (1 building in 2021). Historical and cultural prototypes of architectural interpretations Forty-one objects emerged from the Flora elements. The most common motifs of architectural interpretation from elements of Flora are flowers and apples. The study identified nine examples each, starting in 1986. The least common motifs of architectural interpretation from the elements of Flora are lemons, pumpkins, carrots, corn, peaches, dragon fruits, petals, mangosteen, mango, physalis, seaweed. The study identified one example, starting from the 1920s. The least common motif of architectural interpretation among Flora elements is flowers and apples. The study identified nine examples each, starting in 1986. The oldest motif of architectural interpretation of Flora elements is pineapple. This motif has been identified since 1761. The youngest motif of architectural interpretation of Flora elements is algae. This motive has been identified since 2021. The theme of fauna elements from 1881 to 2024 demonstrates with sixty-three examples (**two from the architecture of Kazakhstan**) twenty-three main themes of interpretation: elephants (6 buildings in 1881-2022), dogs (3 buildings in 1924-2003), frogs (1 building in 1929), birds (10 buildings in 1931-2024), pigs (1 built in 1934), humans (4 built in 1947-2008), fish (7 built in 1958-2020), bulls (2 built in 1975-1987),

dinosaurs (1 built in 1975), monitor lizards (1 built in 1978), crabs (3 built in 1978). 1981-2017), sheep (2 built in 1985-1994), whales (6 built in 1988-2013), koalas (1 built in 1988), crocodiles (1 built in 1988), clams (3 built in 1990-2010), turtles (7 built in 2000-2017), cats (1 built in 2002), sponges (1 built in 2002), bacteria (1 built in 2003), nests (2 built in 2008-2015), insects (4 built in 2001-2020). Historical and cultural prototypes of architectural interpretations of Fauna elements were fifty-seven objects. The most common motifs of architectural interpretation from elements of Fauna are birds. The study identified ten examples, starting in 1931. Frogs, pigs, dinosaurs, monitor lizards, koalas, crocodiles, cats, sponges, and bacteria are the least common motifs of architectural interpretation among the elements of Fauna. The study identified one example starting from 1929. The oldest motif of architectural interpretation of Fauna elements is elephants. This motif has been identified since 1881. The youngest motif of architectural interpretation of Fauna elements is bacteria. This motive has been identified since 2003.

In the third section "INTERPRETATION OF ARTIFICIAL PROTOTYPES IN ARCHITECTURE", the following topics are consistently considered: Interpretation of architectural prototypes in architecture; Interpretation of object prototypes in architecture; Features of interpretation of artificial prototypes in architecture. Based on the results of the analysis of 212 examples, the following conclusions are made. Architectural interpretation of artificial historical and cultural prototypes is related to Architectural and Subject matters. The architectural interpretation of artificial historical and cultural prototypes is represented by twenty-six motifs. The architectural theme from 320 BC to 2024 demonstrates with ninety-six examples (**twenty-five from the architecture of Kazakhstan**) eight main themes of interpretation: the Egyptian theme (10 buildings in 320 BC-2024), theaters (6 buildings in the 1st century AD-2014), gates (9 buildings in the 5th century-2020), unique buildings (34 built in the 9th century-2018), ideal forts (7 built in 1855-2006), traditional collapsible North American teepees (2 built in 1873-1936), traditional collapsible Central Asian yurts (10 built in 1939-2021), typical buildings of countries and cities (7 buildings in 1997-2022). 96 objects were historical and cultural prototypes of architectural interpretations. The most common motive for architectural interpretation of architectural prototypes is unique buildings and structures. The study identified thirty-four examples dating back to the 9th century. The least common motif for architectural interpretation of architectural prototypes is the North American teepee. It has been interpreted twice since 1873 in collapsible and stationary versions. The oldest motif of architectural interpretation of architectural prototypes is the Ancient Egyptian theme. This motif has been identified since 320 BC. The youngest motif of architectural interpretation of architectural objects is the typical development of countries and cities. This motive has been identified since 1999. The subject area from 1922 to 2022 shows one hundred and nineteen examples (**sixteen from the architecture of Kazakhstan**) of **the** eighteen main themes of interpretation: dishes (19 buildings in 1922-2019), food (16 buildings in 1922-2018), transport (7 buildings in 1922-1987), barrels (4 buildings in 1924-2020), devices (8 buildings in 1925-1991), hats (6 buildings in

1926-2020), objects (3 buildings in 1926-2010), musical instruments (6 buildings in 1930-2013), books (3 buildings in 1970-2015), ships (13 buildings in 1972-2016), sailboats (6 buildings 1973-2019), furniture (4 buildings in 1983-2018), fabrics (5 buildings in 1999-2019), containers (5 buildings in 1933-2015), shoes (3 buildings in 2004-2017), toys (3 buildings in 2009-2020), paintings (1 building in 2011), jewelry (7 buildings in 2001-2022). The number of architecturally interpreted object prototypes is 117 units. The most common motif of subject interpretation is tableware. The study revealed 19 examples, starting from 1922. The least common motif of subject interpretation is paintings. The study revealed the only example of 2011. The oldest motifs of architectural interpretation of object prototypes are tableware and food products. These motifs have been identified since 1922. The youngest motif of architectural interpretation of object prototypes is paintings. This motive has been identified since 2011.

In conclusion, the results of the study are summarized and corresponding conclusions are drawn.

Architectural interpretation of historical and cultural prototypes that are significant for a public, group, or personal customer has a long history, extending from ancient times to the present day.

The first objects of architectural interpretation were various ideological prototypes. The earliest of the prototypes identified by the study was the "Stairway to Heaven", interpreted in 2650 BC in the image of the pyramid of Djoser in Saqqara. By 2021, at least fifty-six objects (7 in Kazakhstan) have been created. The last one identified in the world practice is the Flying Theater and Museum "Altyn Samruk" in Turkestan.

Various buildings and structures became the next prototype of the architectural interpretation. This prototype was the Egyptian pyramids of the Old Kingdom and the temples of the New Kingdom. They were reflected in the image of the tombs of the Kushite Kingdom in Meroi in 320 BC. e. Until 2024, at least ninety-five objects appeared (twenty-five in Kazakhstan). The last one identified in the world practice is the Lux Hall Banquet Hall in Almaty.

Prototypes from the flora have been actively interpreted architecturally since 1761 - this is the Dunmore Pineapple Greenhouse in Falkirk. By 2022, at least sixty-three facilities have been built (6 in Kazakhstan). The last one identified in the world practice is the "Apple House" of the Hello Kitty Apple House complex in Avaji.

Prototypes from the fauna have been actively interpreted architecturally since 1881 - this is the House "Lucy the Elephant" in Margate City. By 2024, at least sixty-eight facilities have been built (2 in Kazakhstan). The last one identified in the world practice is the Hotel "Manok ni Kano" in the resort of Campustohan-Highland.

Natural phenomena have been actively interpreted architecturally since 1906 – this is the quarry-like Residential building "Casa Mila" / "la Pedrera" in Barcelona. By 2020, at least thirty objects have been created (7 in Kazakhstan). The last one identified in the world practice is the Gallery Department Store in Kwangye.

Subject prototypes have been actively interpreted architecturally since 1922 – this is the Airplane Cafe Diner in Los Angeles, which resembles an

airplane. By 2020, at least one hundred and nineteen objects (16 in Kazakhstan) have been created. The last one identified in the world practice is the Pavilion of Kazakhstan at EXPO 2020 in Dubai.

Kazakhstan architecture is represented in all themes of architectural interpretation by sixty thematic objects, starting from 1389 to 2024.

Based on the conducted research, we can conclude that architectural interpretation demonstrates the following types of reproduction of forms of historical and cultural prototypes. This is a DIRECT INTERPRETATION, when the building accurately reproduces the shape and color of the prototype. INDIRECT INTERPRETATION, when the building reproduces the shape and color of the prototype with varying degrees of generality. ASSOCIATIVE INTERPRETATION, when the building is quite distantly similar in shape and color to the prototype.

It is significant that Direct, Indirect, and Associative interpretations appear in a relatively random sequence.

The conducted research has prospects for continuation, expansion and deepening. In the course of the research, it was possible to cover a large number of buildings corresponding to the topic. However, a small number were not covered by the study for objective and subjective reasons or have not yet been sufficiently studied. Architectural interpretation of historical and cultural prototypes is a constantly recurring theme of form formation in architecture, and tracking new examples from the perspective of the topic and type of interpretation is of scientific and practical importance.

APPROBATION OF THE DISSERTATION. Based on the results of the research, the author made several reports at intra-university, national and international conferences; the research materials were included in the author's scientific and pedagogical and design and survey practice; the main provisions of the dissertation were published in 2 articles in peer-reviewed international and national journals:

1. Civil Engineering and Architecture, «Prospects for Completion of Construction of the Akhmet Yassawi's Mausoleum-Khanaka in Turkestan City», Scopus Architecture - 66% percentile
2. Heritage and Sustainable Development, Specifics of the long-term study of Khoja Ahmed Yasawi's tomb complex in Turkestan, Scopus Architecture - 76% percentile